

Snopič 105-106.

„Slovanska knjižnica“

Deseti brat

Narodna igra v petih
dejanjih s petjem *

Po Jurčičevem romanu spisal
Fran Govekar * * * * *

Fran Govékar

Deseti brat

Tiskala in založila

»Goriška Tiskarna« A. Gabršček.

ID 030000109

Osebe:

2- BENJAMIN GORNIK, grajščak na Slemenicah.

21- MANICA, |
3- BALČEK, | njegova otroka.

4- DOLEF GORNIK, grajščakov brat.

32- LOVRO KVAS, cand. prof., odgojitelj.

PETER PIŠKAV, grajščak na Polesku.

MARIJAN, njegov sin.

4- VENCELJ, okr. zdravnik.

2- MARIČKA, njegova hči.

MEŽON, okr. sodnik.

ZMUZNĚ, ljudski učitelj.

KRIVEC, črevljar.

NEŽA, njegova žena.

FRANICA, njuna hči.

OBRŠČAK, gostilničar in župan.

PEHARČEK,

MATEVŽEK,

MIHA izpod Gaja,

DRAŽARJEV FRANCELJ,

} kmetje.

MARTIN SPAK.

KRJAVELJ, kočar.

KOS, sod. pisar.

GODCA.

BERIČ.

SVATJE, kmetiški fantje in dekleta.

—

Vrši se v polpreteklem času na Dolenjskem.

—

20 +
4

Osbeck

NEW JERSEY - 1880 - 1881

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

NEWARK

PRVO DEJANJE.

Na vrtu slemeniške grajščine. Na desni v ozadju se vidi grad Slemenice. Na levi čebelnjak, pred njim mizica z dolgo klopjo in stolom. Na desni veliko drevo in klop. Na obeh straneh gozd. Ozadje zračno.

PRVI PRIZOR.

Kvas podučuje Balčka. Hodi gor in dol ob mizi. Balček piše.

DRUGI PRIZOR.

(Prejšnja. — Za sceno se oglasi Martin, ki poje:)

Stara baba Iskrea,
jedla sok iz piskrea,
migala s suhó bradó,
hčer zmerjala je takó:
Če boš v cerkvi ti na moško stran,
kjer Martin stoji mi razcapan,
tak obračala oči,
če bo hodil na naš prag
tebe gledat Martin Spak —
gorjé ti! — gorjé ti! —*)

*) Pevske točke priredil Lav. P a h o r.

(Stopi na pozorišče. V rokah in za trakom na klobuku ima gozdne cvetlice. Balček se je plašen oklenil Kvasa.)

Ohá, ali sem vaju motil? Ha, ha! Ne zamerita, ha, ha! Ne boj se me, Balček, ne boj se me! Saj poznaš Martina Spaka, ali ne? — Na, na, tu imaš lepe rože (mu da cvetlice,) pa ne boj se me! Na, še svoji sestrici Manici jih daj, pa reci ji, da jo imam rad. Ha, ha! (Balček vzame cvetlice in zbeži proti gradu. Martin se obrne h Kvasu.) Ali ste me slišali? Kaj ne, da je lepa pesem o meni, kaj?

K v a s.

Takih sem slišal še malo.

M a r t i n.

Le čakaj, prijatelj suknjač, to in še marsikatero ti zapojem, če boš še dolgo na Slemenicah. Še srečo ti povem. (Resno.) Samo to si izgovorim, da se ogiblješ mojih sovražnikov!

K v a s.

Kdo pa so vaši sovražniki?

M a r t i n.

Ti si šema! Zakaj me pa vikaš? Kaj se ne poznavata že par mesecev? Jaz sem Martinek Spak, deseti brat, kakor vsi otroci vedó. Če nočeš, da se ti kdo smeje, ki je bolj neumen kot ti, me pošteno tikaj... kaj ti nisem všeč?

K v a s

(poda Martinu roko.) Prav všeč si mi, prijatelj, prav všeč.

Martin.

No, vidiš! Pa tudi ti ugajaš meni. Mislil boš morda, da je to vse eno, pa ni taka. Martin Spak, deseti brat, ti bo še prav prišel v sili, zato ga le dobro poznaj. Ti boš tu nekaj doživel, česar se ti še ni sanjalo nikdar, in pomnil boš desetega brata, če-ravno mu ne veruješ.

Kvas

(se zasmije.) Pojdi, pojdi, Martin! Saj nič ne veš.

Martin.

Ti! Varuj se, da se mi ne zameriš! Jaz sem že nekaj izkusil — ti si pa še mlad prevrat, ki ima vse življenje še pred sabo.

Kvas.

Povej mi po pravici, Martine, kaj si prav za prav in kaj si bil. Deseti brat nisi, tega ne verjamem. Vidim pa, da si poseben človek.

Martin

(veselo.) Ne verjameš, da sem deseti brat? Ali res ne? Vsi verujejo, samo ti ne? — Kakor hočeš! Vera je taka zver, da je še dobri Bog ne more nikomur dati v rejo, ampak vsak jo ima sam, če jo hoče.

Kvas.

Vidiš, to si tudi tako povedal, da moram misliti, da si se nekaj učil.

Martin

(osorno.) Kaj sem se učil in še marsikaj, tebi nič mari! Zato me ne skušaj, niti ne izprašuj. (Mehkejšje.) Ahm!

Kaj sem hotel že reči? — Tu-le sedí večkrat Manica. Lepo, dobro dekle. In ti jo imaš rad.

Kvas

(prestrašen.) Kdo ti je to rekel?

Martin.

In tudi ona te ima rada. Dà, dà. Ko te je videla prvikrat — pol leta bo tega — takoj si se ji vsedel v srce. Ha, ha!

Kvas.

Kaj pa govoriš! (Se ozira.) Nihče niti ne sluti, da...

Martin.

Da jo imaš rad, vem, vem. Martinek Spak, deseti brat, pa vé več kot marsikdo sluti. Rečem ti pa tudi: še nekdo drugi jo ima rad, a ne dobi je, če boš pameten! Tvoja bo Manica, samo tvoja. Le meni zaupaj, Kvas, pa bodi brez skrbij!

TRETJI PRIZOR.

Balček

(priteče, kliče še za sceno.) Gospod učitelj, gospod učitelj! Gospod Marijan mi kupi puško — pravo puško, da bom streljal vrabce in veverice. Pa z vami bom hodil na lov, če dovolite, pa s ~~papa~~ in z gospodom Marijanom!

Kvas

(se obrne k Balčku, med tem Martin naglo zgine v gozdu.) Dà, dà, če ti dovoli ~~papa~~ in če boš priden.

oče

ČETRTE PRIZOR.

Manica z Maričko roko v roki, Marijan in zdravnik Vencelj ter Benjamin in Dolef.

Vencelj.

O, gospod Kvas (ga pozdravi,) pa kar sami? Brez družbe? To je dolgočasno!

Kvas.

Ne, zanimivo družbo... (se ozre.) No, pravkar je bil še tule, a izginil je, kakor bi se bil vdrl v zemljo.

Manica.

Kdo?

Kvas.

Deseti brat.

Marijan.

Ha, ha! Lepa družčina, kaj ne, Manica, gospod učitelj in capin Martin.

Dolef

(malo vinjen.) No, no, prosim — tega ne smete reči! Martin ni capin.

Manica

(Marijanu.) Kaj si more, če ima včasih malo manj pаметi! Originalen in zanimiv je vsekakor.

Dolef.

Bene dixisti! Jaz sem za originale.

Marijan

(ignorira Dolefa ter odgovarja le Manici.) Beži, beži! Kaj misliš, da je gospod Kvas tak kot ti in da se mu ljubi ~~cele~~ ure poslušati neumnega brnjaysa, tega norca,

vse

ki se dela modrega pr^oroka, a je navaden klatež! Kaj še, ha, ha! Mi pojdemo rajši rakov. lovit, zajcev gonit, lisjaka čakati.

Benjamin.

Dà, dà, pojutrajšnem pojdemo na lov, ki je vse-kakor zanimivejši kot ti kmetski bebeci. (Govori z Balčkom in mu žuga s prstom.)

Dolef.

O, o, prosim — protestiram, jaz sem za originale.

Manica.

Jaz tudi.

Marica.

Tudi jaz in vi takisto, gospod Kvas, kaj ne?

Kvas.

Da, jaz tudi. Kmeta in kmetske originale imam rad že od nekdaj. Saj sem tudi sam kmetskih starišev sin. Med preprostimi kmetiškimi možakarji se čuje včasih tako izvirna, modra, celo duhovita misel, da bi se je ne mogel sramovati noben gospod, ter čujem primere in podobe, ki so tako krepke ali pa poetične, da bi delale čast vsakemu pesniku. ~

Marijan.

Vi ste demokrat, ha, ha! Med narod za narod! (Ironično.) Čestitam!

Vencelj.

Profesor, profesor mu recite rajši! Študira, vedno le študira.

Manica.

Prav imate, prav — jaz sem docela vaših mislij, gospod Kvas.

Marička.

In jaz tudi, jaz tudi.

Dolef.

Bene dixisti! Tako je!

Vencelj

(Benjaminu.) Tako, tako — sva že v manjšini. Gospod Kvas ima ženstvo na svoji strani — kar odnehajva, prijatelj Benjamin! Ha, ha! Debatirati itak ne utegnem. Bolniki me čakajo. Zdravi torej, gospod Kvas! Pa pridno študirajte svoje originale! (Mu da roko.)

Massidevje Kvas.

Z-bogom, gospod zdravnik! Originale, življenje in filozofijo — vsako nekaj časa. (Mu da roko.)

Marijan.

Vmes pa na lov, kaj ne? Brez lova ni življenja in pa — (tiho Manici) brez ljubezni. (Manica Mu obrne hrbet.)

Kvas

(Marički.) Do svidenja, gospica! Kdaj pridete zopet?

Marička.

Kmalu, a prej pridite vi k nam. (Mu da roko, odide z Manico in Dolefom.)

Benjamin

(ki je govoril z Venceljem.) Torej pojutrajšnjem — ne pozabi! Lov bo lep. Pridi zanesljivo! (Mu da roko in odide na levo.)

Vencelj.

Gotovo pridem. Z Bogom! (Odide na desno z Marijanom za Maričko in Manico.)

Balček

(za Marijanom.) Gospod Marijan, puške ne pozabite, puške!

Marijan

(že za sceno.) Dà, dà, Balček, ne skrbi!

PETI PRIZOR.

Balček in Kvas.

Kvas

(Balčku.) Za danes sva opravila. Do jutri pa, glej, da se naučiš vso »Desetnico« — do konca.

Balček.

Bom, bom... ah, lačen sem — po jabolka si grem. (Teče na desno.)

Kvas.

Počasi, da ne padeš, Balček!

ŠESTI PRIZOR.

Kvas sede na klop, odpre knjigo in začne študirati. Iz gozda se začuje oddaljeno petje odhajajoče družbe:

Po hribih je ivje,
po dolih je mraz,
al' kje je preljubi,
al' kje sem pa jaz!

Kvas posluša in se zamisli. Solnce zahaja. Iz gozda stopi tiho Manica in ga smehljaje opazuje; potem se mu prikrade za hrbet ter mu pokrije oči. Z debelim glasom ga vpraša:

Manica.

Kdo je?

K v a s.

Ah! Gospodična Manica! (Ji vzame rahlo roki z oči in vstane.)

M a n i c a.

Motila sem vas v sladkih mislih, kaj ne? Ha, ha! Vi dolgočasni modrijan! Kaj ne morete biti malo bolj veseli, n. pr. takole kakor jaz? Kaj ste pa pre-mišljali tako otožni? (Sede na klop.)

K v a s

(v silni zadregi ne odgovori ničesar.)

M a n i c a.

Kaj, — nič odgovora? O, na vse zadnje pa vam udarja še rdečica v lice. Že vidim, da sem vas zalotila, ko ste premišljali najprijetnejše skrivnosti. Pa le mislite dalje! Ne bom vas motila več. (Vstane, da bi odšla.) Z Bogom, gospod dolgočasnež!

K v a s.

Gospodična! Prosim, ostanite! Saj veste, da tako rad kramljam z vami!

M a n i c a.

Prav, pa ostanem, toda le pod tem pogojem, da boš te veseli in pa — če poveste, na koga ste mislili. (Sede zopet.)

K v a s

(zmaje z glavo.) Tega pa ne, gospodična.

M a n i c a.

Nočete? No, pa sama uganem. Kolikrat se sme ugibati? Trikrat!

K v a s.

Če tudi večkrat, ne uganete pravega.

M a n i c a.

Začela bom odzgoraj. Ali ste mislili na svojega prijatelja, ki vam dopisuje z Dunaja?

K v a s.

Tudi prijatelj mi je bil v mislih, ali — — poglavitna oseba ni bil.

M a n i c a.

Že dobro! Precej v prvič en del, v tretje pride morda vse. Izdali ste se itak že, ker ste rekli, da prijatelj ni glavna oseba. Mislili ste toraj na neko — osebo.

K v a s.

Kdo bi bil mislil, da znate iz vsake besede delati sklepe!

M a n i c a.

Oh, to je slab poklon! Kaj zaupate mojemu umu tako malo? Ali čakajte! Sedajle uganem vse: Mislili ste na podobo, ki vam je še ljubša kot prijatelj! Ha — zakaj bledite?

K v a s.

Gospodična Manica!

M a n i c a.

Torej sem uganila? Da? Mislili ste na neko dekle? Vi torej ljubite? (Skloni glavo in reče očitajoče.) Prijatelja sva, a niste me smatrali vredno, da bi mi bili zaupali! (Molči in čez nekaj časa šele.) Ali je lepa?

K v a s.

Gospodična, kaj me sprašujete!

M a n i c a.

In — in vi jo ljubite zelo, zelo? No, zakaj molčite? Povejte mi vse, saj sva prijatelja in rada jo bom imela, kakor imam rada vas. Dà, res, povejte mi vse! Ali je Slovenka? — Dunajčanka?

K v a s.

Ne, ne, pustite me, gospodična Manica!

M a n i c a

(vstane in gre.) Z Bogom!

K v a s

(hiti za njo.) Manica, kruta ste, strašno kruta! Trpinčite me, dasi sami veste, da ljubim — Manica! — saj veste, saj čutite, da ljubim samo vas z vsem žarom svojih čustev, z vsemi močmi svoje poštene duše! Ljubim vas, Manica, od tistega hipa, ko sem vas zagledal prvikrat, ko sem prišel v vašo družino na Slemenice kot učitelj Balčka... Lep večer je bil kakor nocoj. Za planinami je gorela večerna zarja in s hribov so plavali nizdoli glasovi zvočnov tako milo in otožno, kakor bi ihteli in plakali... Jaz pa sem stopil s tesnobo v prsih plah in poln skrbi v grad. Lepo, ^{ljubno} vjudno me je sprejel vaš gospod papa, kakor star kolega mi je stisnil roko stric Dolef, in tudi gospod Marijan je bil — prijazen... a vi, — a vi, Manica, ste se mi nasmejala tako odkritosrčno in mi podali roko tako ljubeznivo kot še nikdar nobeno

dekle. In v tistem hipu, Manica, sem vas začel ljubiti, obenem pa tudi trpeti, saj vem, da ne boste nikdar moja, ker ste namenjena — drugemu.

Manica.

Drugemu? Komu neki?

Kvas.

Gospodu Marijanu s Poleska.

Manica.

Marijanu! Ne, ne, nikdar ne!

Kvas.

Ali je res, Manica? Ah, recite še enkrat, da ste svobodna, da morem še upati — Manica! (Jo prime za roko, da bi jo poljubil.)

Manica.

Ne, gospod Kvas, Marijanova nočem biti nikdar!

Kvas.

Bodite moja, Manica! Ljubim vas in ljubil vas bom do zadnjega diha! (Jo prime za roko in vleče rahlo k sebi.) Na svojih rokah vas bom nosil skozi življenje in delal neumorno, da boste srečna moja žena. Ali hočete, Manica? (Objame sklonjeno Maničino glavo in jo dvigne.) Manica, te solze — vi plakate?

Manica

(se nagne na Kvasove prsi in skrije svoj obraz ob njegovih rami.)

Kvas.

Ah, moja si, moja! (Ji vzame z obraza roke, jo objame ter jo poljublja.) Kako te ljubim! Kako te ljubim!

Kako krasna si, Manica! Glej, solnce je zašlo, večerna zarja žari na obzorju, nama pa je vzšlo solnce sreče, ki nima konca! (Premor.) Toda ne, ne, to so le sanje! Ko se prebudi, bova zopet nesrečna... in starjši ti bodo očitali, da si se tako spozabila in si govorila s človekom, ki ni nič in nima nič.

Manica.

Ne obupuj, Lovro, v tem lepem hipu, ko sva srečna tako nepopisno! Veruj in upaj! Moj oče mi želi le srečo. Brez tebe pa ni sreče zame na svetu! Seveda, zdaj mora najino razmerje ostati še skrivnost. Ko pa se vrneš na Slemenice kot profesor, tedaj smeš brez skrbi stopiti pred očeta, ki je premoder mož, da bi sodil človeka le po premoženju in ne po poštenju in notranji ceni.

SEDMI PRIZOR.

Za širokim drevesom na desni se približa za hip Marijan, ki pa se naglo zopet umakne. Med tem se je zmračilo.

Kvas.

Kako me znaš potolažiti, kako mi znaš dajati poguma, lepo moje dekle! Poslušal bi te do zadnjega dne... (Oglasi se večerni zvon.) Ali, glej, kasno je že, pogrešali te bodo.

Manica

(vstane.) Dà, dà, slutiti ne smejo ničesar. Lahko noč, Lovro! (Mu ponudi roko.)

Kvas

(jo z eno roko objame, ji dvigne z drugo roko glavo ter ji gleda prav blizo v oči, šepetaje.) Manica, poljub! (Manica ga poljubi.) In zvesta mi ostaneš, kaj ne, pa naj se zgodi karkoli!

Manica.

Zvesta do groba, Lovro! (ga poljubi, se mu zvije iz rok in zbeži proti gradu. Kvas vzame svojo knjigo in odide počasi za njo.)

OSMI PRIZOR.

Marijan

(stopi izza drevesa in gre s sklonjeno glavo, silno potrta h klopici, na katero sede. Glavo podpre z dlanjo in globoko vzdihne.) Moj Bog, kaj sem moral videti! Manica ljubi torej njega! O Manica, ko bi ti vedela, kako strašno sem nesrečen! (Plaka tiho in omahne na klop.)

DEVETI PRIZOR.

Martin

(stopi nenadoma izza grma.) Ha, ha, ha! Tako mlad in močan mož, pa joka po babje in stoka po otročje! Ha, ha, ha!

Marijan

(plane togoten pokonci.) Spravi se, ali ti posvetim! Proč se poberi!

Martin.

O kaj še! Sam pojdem od tukaj! Bojim se te ne in se te ne bom nikoli! Povem ti pa, starega lisjaka

sin, da ne boš imel Manice, jokaj ali ne jokaj! Ha, ha! Nikdar ne bo tvoja, ali si slišal: nikdar! Ha, ha!

Marijan

(odide.) Capin! (Odide na levo.)

Martin.

Hoj, kam? Ali nimaš poguma več? Ha, ha! Kam pa tečeš? Dobro spi pa očeta pozdravi — lahko noč! Ha, ha! (Odhaja v gozd in poje začetne stihe vvodne pesmi:)

Stara baba Iskrea itd.

Zastor pade med petjem.

DRUGO DEJANJE.

V kmetiški hiši, v gostilni pri županu Obrščaku. Na steni visi ura in velika tehtnica. Troje miz, na levi omara s kozarci, steklenicami in z velikim bokalom, spletenim iz vrbičja. V kotu na desni peč, okoli klop. Za mizo na levi strani spredaj sedita Dolef in Kvas, zadaj Dražarjev Francelj in Miha izpod Gaja, za mizo blizo peči pa štirje kmetje. Obrščak streže gostom in pospravlja. Popoldne okoli treh.

PRVI PRIZOR.

Kvas

(je vstal in se poslavlja.) Pa z Bogom, gospod Dolef, oprostite, res moram iti — kliče me dolžnost! (Mu ponuja roko.)

Dolef

(ga prime za roko in vleče nazaj za mizo, napol stojé, napol sedé.) Ah, kakšna dolžnost neki! Samo četrť ure še ostanite! Glejte, komaj tri je. Balček itak še ne zna svoje »Desêtnice«, Benjamina ni doma, — nikamor se vam ne mudi! Kar sêdite!

K v a s.

Oprostite, prosim, res moram —!

O b r š č a k.

Ostanite, ostanite, gospod profesor! Saj imam dobro kapljico, kaj ne, gospod Dolef? Še polič ga prinesem — pa je mir besedi.

D o l e f.

Dà, še polič. Midva pa se še kaj pomeniva, dva studiosa, eden mlad, eden star. Včasih smo bili že drugi ljudje, »fuimus Troes«; veselo smo živeli, pili, peli in ljubili, da nikdar tega, in (pokaže ponosno na-se) Adolf, svojega očeta drugi sin, ki bi imel dobiti tolar na glavo in črn talar, ni bil zadnji. Oh, ne, kjer je bilo veselje in življenje, tam sem bil povsod in vselej prvi. (Natoči vina v obe kupi.) Ex! (Zvrne kupo do dna.) Glejte, ko bi bil jaz svojega rajnega očeta ubogal, bil bi danes dekan ali kanonik ali celó prošt, in kuharico bi imel, morda tudi dve, obe mladé, obe lepé, kakor pravi narodna pesem, da bi mi cvrle, pekle in kuhale, gospod Adolf pa bi jedel, pil pa pel svoj »Dominus vobiscum«, da bi ga vse gledalo! Oh, marsikaj bi bilo lahko drugače! — (Sentimentalno.) Dà, ah, dà, marsikaj, marsikaj. (Siloma se otrese svojih mislij.) Pa kar je, je! Po toči ne pomaga zvoniti!

K v a s.

Eh, tudi sedaj vam ne manjka ničesar.

D o l e f.

Ne, res ne, ali vidite, to je hudo, da moram nositi seboj moraličnega mačka vse življenje! Ko mi

je umrl oče, je prevzel brat gospodarstvo, zadolženo in zavoženo, in meni je padlo v roke komaj nekaj petic. Halò, kakor bi vruga spustil, bilo je vse naše. Jeminej, to so bile urice! Na starem trgu je bila lepa Nežika, prijazno, postrežljivo dekle. Točila je v sobici na dvorišču vsako noč do štirih čez polnoč. In pili smo ga dan na dan.

K v a s.

Ej, meni se ni tako godilo. Revež sem bil in skrbeti sem moral ves čas, da se vsaj preživim!

D o l e f.

Vidite, vidite, in premagali ste vse skrbi, kmalu boste profesor — jaz pa, ki sem nosil vedno polne žepe denarja, nisem nič — nič! Oj, to vino — to nesrečno vino! (Izpije naglo kupico. Steklenico porine Obrščaku.) Dober, mehak človek sem, in moja volja je bila zmeraj manjša kakor — — kakor, no, kaj bi tajil, — manjša kakor žeja! Pa družba, družba! Vidite moj tovariš Fric, — rekli smo mu baron Frik-Frak, zato ker je nosil vedno suknje z repi in trde klobuke, — moj tovariš Frik-Frak je bil pevec, bariton, oh, nebeški bariton. Kakor zvon mu je donel glas, in poslušal bi ga bil neprestano, dasiravno ni imel nikdar bora seboj, ampak je pil vedno na moj račun. Hej, Obrščak, daj no, zapoj no tisto Frikovo, da bo slišal gospod Kvas, kakšne smo peli včasih! (Kvasu.) Veste, Obrščak jo poje skoraj tako dobro, kakor, baron Frik-Frak, — Bog mu daj dobro!

O b r š č a k.

Ne, ne, kaj bom pel, ko ne znam!

D o l e f.

Poj, pravim, poj! Saj znaš!

O b r š č a k.

Če dovolite, gospod profesor, jo pa poskusim zapeti. Vi (gostom) pa pomagajte. (Vzame v roko kupico in zapoje:)

»En starček je živel
tam v vinskih gorah«... itd.

(Rešren pojó Obrščak, Miha, Francelj, Kvas in neimenovani kmet.)

D o l e f

(kima z glavo, dvigne sila navdušen kupico in včasih malo vmes zapoje, ko Obrščak neha, vpije.) Bravo, bravo! Živio, Frik-Frak! (Trči z Obrščakom in Kvasom. Na to sede in se za hip zamisli.) O spomini na mlada leta so vendarle najlepše, kar človek premore! Kako srečni, veseli, dobri smo bili takrat, prijatelj! Moj Bog, vse je za nami! Post iucundam iuventutem nos habebit humus! Ah! (Zamahne jezen z roko, kakor bi se hotel otresti mislij, in izpije kupico do dna.) Ali povejte mi, ali je današnje dni še kaj veselega sveta?

K v a s.

O, še se najdejo, — a redki so.

D o l e f

(vzradoščen.) Verjamem, verjamem. No ljudje so se spre-vrgli; nemara že ni več pravih pivcev. Tempora mutantur! Včasih sem že rekel, da popustim vino, ali ne gre. »Vino pellite curas!« se bere v Horaciju, če se ne motim. (Pije.)

K v a s.

Dober spomin imate. Ali ste se pozneje še kaj pečali s klasiki?

D o l e f.

Kaj še! K vojakom sem jo pobrisal, pa je nisem mogel daleč prignati. Kar sem imel dote, je šlo vse z vragom. Pa naj gre v božjem imenu, saj mi mora Benjamin dajati kot do smrti; pri tem se pa včasih ulovi kak božjak, da je za požirek brinjevca ali za poliček evička. Na vaše zdravje! (Pijeta.)

DRUGI PRIZOR.

Matevžek in Peharček in še par kmetov vstopi. Prisedejo k Dolefu.

K v a s

(ko je izpil, vstane.) Sedaj pa res: z Bogom! Balček me že čaka; zelo sem se zamudil.

D o l e f

(mu da roko, že pijan.) Salve, amice, salve! Vale, anima candida! (Kvas odide.)

K v a s

(gostom) z Bogom!

V s i.

Z Bogom!

O b r š č a k

(Matevžku in Peharčku.) Ali ga bosta skupaj poliček?

M a t e v ž e k.

Pa ga dajva poliček! Plačava pa vsak pol. Ali, jej, jej, naj te vrag, gospod Dolef, ali vas je ta bleđi šolmašter kar samega pustil!

Dolef.

Učit je šel Balčka.

Peharček.

Enega samega sina ima slemeniški gospod, pa si je najel šolmaštra za-se. In kaj bo iz vsega tega? Nič! —

Matevžek.

Škoda denarja!

Dolef.

Vidva tega ne razumeta, molčita rajši!

TRETJI PRIZOR.

Martin

(vstopi in prisede na konec mize k Dolefu. Naroči si vino za-se. Drugi govoré, kakor bi ga ne zapazili, mirno dalje. Miha in Francelj se tiho, a živo razgovarjata. Martin posluškuje ves čas.)

Peharček.

Kaj bi vraga ne razumel? — Ali nisem svojega paglavca vso zimo zaganjal k šolmaštru, da bi ga bil kaj naučil? Oni dan, ko sem prodal v Ljubljani prešiče, sem mu pa kupil ene bukvice, češ naj bo fant v cerkvi na branje molil, da ne bo stal kakor trot pred Bogom.

Matevžek.

In ali je znal brati?

Peharček.

Hudirja je znal, namalanega! Beri kaj iz bukvic, sem mu dejal v nedeljo popoldne. Pa se je pripravljaj

ko bolnik iz postelje; tako je zbiral besede in tolkel in jecljal, kakor bi jedel kislo repo iz škrbaste sklede.

Matevžek.

I, zato pa pravim: grajski gospod ima čudno pamet, da meče proč svoj denar in plačuje svojega šolmaštra. Mi se nismo učili nič, pa smo vendar cesarja služili in imamo tudi kaj pod palcem.

Peharček.

Tako je, pri moji zeleni, gospod Benjamin pa nima zdrave pameti in je nima.

Dolef.

Kaj te briga moj brat, kmet! Pusti ga, pij, pa molči! (Pije.)

Obrščak.

Dà, kar molči, pa ne zabavljaj, — gospod Benjamin je dober, pošten mož, da ga ne poznam takega!

Matevžek.

Kaj se ti, hudiča, meša, ali kaj? Ali si šlevast, ali šele boš? Kdo pa je dejal, da Slemeničan ni dober in pošten mož? A? Nihče! Ali pameti nima, prave pameti! Tako se govori, — saj smo možje, ki nosimo kamižolo in ne moderca. Kaj ni res, gospod Dolef?

Dolef.

Kaj pa, da ga bomo še en bokal, — še en bokal, — še en bokal. (Se mu dremlje.) To pa to, dolžan sem že, — koliko sem že? — Obrščak, slišiš, še en bokal!

(Poje.)

»Pa sem rajtal študirat',
pa sem rajtal bit' far
pa mi je ljub'ca branila:
Oj, šocelj, nikar!«

Juh! Še en bokal, Frik-Frak!

Obrščak.

Saj še tega niste izpili, gospod!

Dolef

(vstane in se motovili pijan po sredi sobe.)

Obrščak.

Ali greste domov, gospod Dolef?

Dolef.

Še en bokal!

(Poje.)

»Le pijmo ga zdaj,
ki smo ledig pa frei!«

(Kolovrati proti peči, zdrgne ondi nekaj obleke in cunj na kup
ter se zlekne po klopi.)

Peharček.

Tega je že vrglo! Za danes ima zadosti!

Matevžek.

No, vidite, kaj mu pomaga, da je študiran! Nič!
Zato pa je res neumno, otroke učiti branja, pisanja
in vrag ve, kakšne coprnije se še uče! Ta človek je
modre, učene glave, — (Krjavelj vstopi.) — pa je bolj
neumen kot ti, Krjavelj, ki ne veš nič. Nà, pojdi pit!
(Krjavelj se pripravlja piti, a še ne pije.)

ČETRTI PRIZOR.

Martin

(se spne izza mize, gleda divje in rohni.) Ti, Miha izpod Gaja, nisi vreden, da za mizo sediš. Ti si nesramen oderuh, ti si pijavka, ki piješ človeško kri. Tebe bomo dali konjederki v službo! Vrgli te bomo na smeti, če se brž, brž ne pobereš ven! — Ven! (Kaže na vrata.)

Miha

(pogleda Martina pol jezno, pol prestrašeno, a se ne gane.)

Martin.

Ali slišiš?

Miha.

Pa zakaj bi hodil ven?

Martin.

Ker smo tukaj sami poštene ljudje, ti si pa pasja mrcina, oderuh. Ti pojdi k rabeljnom za pomočnika, ne pa med poštene ljudi za mizo. Poglejte, možje! Dolgo sem ju skrivaj poslušal, kaj imata med seboj. Za štiri tedne odloga prosi vaš sosed Francelj. Vsi veste, da Mihi, temu hudirju, ni treba denarja. A Miha, ta oderuh, se ne dá preprositi, četudi je Francelj jokal — le pod oči ga pogledajte, da se je res! (Gostje gledajo Dražarja.) Domačijo mu hoče Miha prodati, da bo moral Francelj k vojakom, sam pa bo med tem zalezoval njegovo Franco, četudi jih ima že nad 50 na grbi. Kaj počnemo s takim oderuhom? Ali ni prav, da ga vržemo ven?

Krjavelj.

Aha, dobro govoriš, Martin. (Izpije kupico vina.)

Miha.

Ven pojdem, ali berači me ne bodo podili!

Martin

(priskoči, zgrabi Miho za vrat, ga potegne izlahka izza mize do vrat ter ga sune venkaj.) Ven, ven!

Obrščak.

Prav si storil, saj ta skopuh tako ne da nič zaslužiti!

Martin.

Sem pojdi, Francelj, pa nič se ne boj! Plačala bova tvoj dolg, hiša ti ne bo prodana in ljubico boš imel. Jaz vem za zaklad; izkopala ga bova — kdaj, to že izveš. (Vdari ob mizo.) No, kaj ste umolknili? Le pijte, danes je moj dan; jaz dam za vino, kolikor more kdo piti! (Obrščak gre po vino in ga prinese dva bokala.) Tako. Le pijmo ga (nataka v vse kupice) na Franceljnovo zdravje in pa na zdravje njegovega dekleta — Bog ju živi! (Trči s Franceljnom in z drugimi.)

Drugi vsi

(trkajo.) Na tvoje zdravje, Martin, — pa na tvoje! Živio!

Martin.

Živio! Danes bodimo spet enkrat veseli, pa zapojmo, zapojmo, prijatelji! Le veselo in glasno, da nas bo slišal Miha! Hejo, začnimo!
(Poje in ž njim vsi.)

»Ne grem domov
ne grem domov
sem žejna premočno« itd.

Tako je. Domov še ne gremo. Živio! Na tvoje zdravje, Francelj! (Trči.) Drugi teden greva pa snubit!

Krjavelj.

Hej, Bog Ti daj srečo, Francelj, veliko denarja, pa malo otrok, veliko ljubezni in nič skrbi! Na ženitnino me povabi, jaz ti pa prinesem hlebec najlepšega kozjega sira!

Francelj.

Le prinesi, plačam ti ga!

Obrščak.

Ti, Krjavelj, kaj pa je s tvojo kozo? Ali ti še kaj uhaja na mojo njivo?

Krjavelj

(je pil.) O nič več ne; zdaj sem jo že ozdravil.

Matevžek.

Kako si jo ozdravil?

Krjavelj.

I kako! Nož sem ji porinil med rebra in kri sem ji spustil, pa se je precej popravila.

Matevžek.

Glej ga zlomka! In koza ti ni erknila?

Krjavelj.

Kaj še! Ko ji je odtekla tista pregrešna kri, je postala pridna in danes ni bolj pohlevnega živinčeta.

Obrščak.

Ti tedaj misliš, da je hudobija v krvi? .

Krjavelj.

Kaj pak da! Samo kri stori pri živalih in pri človeku, da se dela greh. Tam na barkah imajo take šivanke, da puščajo vsakomur, kdor je uporen, hudoben in pregrešen.

Matevžek.

Kolikokrat so pa tebi puščali?

Krjavelj.

I, da bi te zgaga prekanjenska! Kdaj sem se pa jaz kaj pregrešil? Nikoli!

Obrščak.

Na, na, tudi ti si včasih stegal po babnicah svoje pregrešne roke!

Krjavelj.

Jaz? Jaz že nikoli ne.

Obrščak.

Saj si bil oženjen, kaj lažeš!

Peharček, Matevžek, Dragarjev Fr.

Kaj? Ni res! Kdo pravi? Oženjen?

Krjavelj

(ko je pil.) O, bil, bil! Sv. Kozmes mi jo je dal, Bog mu daj dobro, vsi sveti so mi jo pa vzeli, mojo Uršiko, Bog jim ta greh odpusti, jaz jim ga že ne bom! (Nakremži se, razvleče usta, stisne oči in zatuli čuden jok.)

Obrščak.

Nič ne jokaj, Krjavelj! Tvoja Uršika ni bila latvice kislega mleka vredna.

Krjavelj.

Kaj lažeš! Nikar me ne jezi!

Peharček.

Kako ste se pa seznanila?

Krjavelj.

I tako neki! Glej ga! Jaz sem dejal ti, ona je dejala ti, pa kar takole okoli srca me je pošegetalo, pa je bilo. Za pečjo sem ležal, pri Bučarju je bilo, pa trebuh me je bolel.

Matevžek.

Zakaj ga pa nisi ozdravil kakor kozo?

Krjavelj.

Za-to ker se nisem domislil. Trebuh me je bolel. Kar mi pride Bučar povedat, da je Hrvatom, ki so prešiče gnali čez hosto, ena takih živalij v travo polegla.

Obrščak.

Crknila!

Krjavelj.

Ni res, samo hoditi ni mogla. Pozabim trebuh in grem živinčeta iskat. Tam pri cesti je bilo stegnjeno. Poprimem za zadnje noge in potegnem vso žival čez hrbet. Teško sem nosil, grozne slabosti so me obhajale, pa mrak se je delal in trebuh me je strašansko bolel. *Kar napaka* Kar nakrat mi je zdrsnilo prase s hrbta na tla. Tačas sem Boga klical na pomaganje, naj mi pošlje kako živo dušo.

Matevžek.

In nisi bil uslišan?

Krjavelj,

Kaj pak, da sem bil! Komaj sem usta odprl, že sem zagledal žensko.

Obrščak.

Stara beračica je bila.

Krjavelj.

Kaj bo stara, saj še šestdeset let ni živela in vbogaime me tudi ni prosila. Jaz pravim: Ti, ženska, Bog te je dal, pomagaj mi na ramo. In res, prijela je prase za repek in mi pomagala na hrbet. Jaz pa sem precej dejal: to je dobra ženska, to bi vzel! In do dobrega sva se zmenila, da jej je Uršika ime, meni pa da se pravi Krjavelj; da ona ni nikjer doma, da imam jaz bajto. In šla je precej z mano, pa je bilo. Postlal sem zanje v hiši, o prosim, sam sem pa v veži spal.

Matevžek.

Ha, ha! Oženil se pa nisi?

Krjavelj.

Šest tednov je bila pri meni, to je od sv. Kozmeka do Vseh svetih. Dvakrat sem bil pri fajmoštru in sem lepo prosil, ali vse zastonj. Ne smeš se ženiti, so mi dejali in rekli, da sem sedaj berač, potlej bosta pa dva, da sem nor, da nimam nič. Na Vseh svetih zjutraj pri prvi maši sem molil tri očenaše in dve veri na čast vsem svetnikom in svetnicam in prosil vse verne duše v vicah, da bi omečile fajmoštru sree. Po maši pravim: sv. križ božji, da bi se dobro izteklo, in šel sem v farovž še v tretjič.

Matevžek.

In spet zastonj, seveda.

Krjavelj.

Ne, naveličali so se me sv. mož in rekli: če so-
seska dovoli, naredi kar hočeš; pa kesal se boš. —
In jaz sem šel vesel domov. Doma pa vse zaprto. —
Uršike nikjer. Reva je obupala, pobegnila in nisem
je videl nikoli več.

Matevžek.

Gotovo jo je zmotil kak berač, ki je bil mlajši
in lepši od tebe, Krjavelj!

Krjavelj.

Kakšen berač, šema! Sam hudič jo je zmotil,
sam hudič jo je speljal v skušnjava. Oh, gotovo je
že pogubljena! Naj v miru počiva — amen!

Obrščak.

Beži, beži, ne bodi norec! (Kakšne skušnjave bo
imela stara baba! Premalo si ji dal jesti, pa ti je ušla.
Lakota jo je pognala, pa ne hudič!) Saj ga ni hudiča!
Kdo ga je pa že kdaj videl! (Pomiga gostom, češ: zdaj
poslušajte!)

Krjavelj.

O, o, to pa to! Hudir je pa hudir! (Se stegne po
mizi, pomakne klobuk nazaj in z glavo pritrkovaje, pravi.) Saj
sem ga jaz sam presekali.

Matevžek, Peharček, Dražarjev, Obrščak.

A, a, ni mogoče! Saj ni res! Beži, beži! Laž-
njivec!

Krjavelj

(energično.) Pa sem ga o polnoči na dva kosa.

Obrščak

(ga vleče.) E! e! Povej no, kako je pa to bilo?

Krjavelj.

Takole: jaz stojim ob enajstih na barki za stražo.

Obrščak.

Prej si pa rekel, da je bilo o polnoči. (Se mu smeje.)

Krjavelj.

Ob enajstih je bilo, dobro vem. Sam sem stal na vrhu barke, megla in tema, kakor v rogu. Zeblo me je, pa sabljo sem držal v rokah. Dolgčas mi je postalo, a dremati nisem smel. Zato sem začel tjakaj po morju gledati.

Matevžek.

Kaj lažeš! Kako boš gledal, če je bila tema!

Krjavelj

(malo v zadregi.) I, i, — naj bo tema, saj sem imel kresilo in gobo in drva, pa sem zakuril. — Kar pravi tam gori v jamborjih nekaj (posnema s tankim glasom:) »Vrr, vrr, vrr!« Jaz gledam, gledam — nič. Spet začnem dremati. Kar se barka zaguglje tri poti sèm ter tjà. Jaz gledam, gledam, gledam, poslušam — nič. Naenkrat pa pride sèm po morju in pravi z nogami: »Comp, comp, comp!« Jaz gledam, kar vidim, da gre hudič!

Dražarjev Fr.

Kako si pa vedel, da je hudič?

Krjavelj.

Kaj bi ne vedel! Ali ni imel rudečih hlač, zelene kapice, kosmatih tačic in takih krempljev na prstih ko unile kavlji na vagi?

Obrščak.

Ali te je bilo kaj strah?

Krjavelj.

Kaj me bo strah! Saj sem bridko sabljo držal v rokah!

Matevžek.

Ahà! Kaj pa potlej?

Krjavelj.

No, potlej je tista pošast ali tisti preklenski škrat splezal gori po barki prav na glas: »škrèb, škrèb, škrèb!« Kakor hitro je prišel na vrh, pa se mi je postavil oči v oči. Sveta mamka božja sedem križev in težav — sem dejal — zavzdignil sabljo, zamahnil, ubral čez glavo in loputnil: »lop!« — pa sem ga presekal, samega hudiča sem presekal na dva kosa!

Dražarjev Fr.

Kako pa veš, da si ga presekal?

Krjavelj.

Kaj ne bi vedel, saj je padlo dvakrat v morje: prvič je reklo: »štrbunk!« — v drugič pa: »štr — bunk!«

Matevžek.

Hentajte, hentajte, res si ga presekal, res! Na, pij, ki si tako dobro delo storil! (Mu da kupico vina.) Martinek, zdaj bi tebe rad nekaj vprašal.

Martin.

Le migaj z jezikom!

Matevžek.

Glej, ljudje pravijo, da ti sam hudič — Bog nas varuj in sv. božji križ — donaša denar, zato se ti ga nikoli ne manjka.

Martin.

Ali res govore to? Ha, ha! Morda se pa motijo.

Matevžek.

Ali, Martin, glej, zakaj pa, zakaj — — pa, Martin, če ne boš zameril, da ti naravnost povem?

Martin.

Govori, ne vgriznem te!

Matevžek.

Nu, oni dan sva se z babo menila o tebi, kje toliko denarja dobiš, da vse veš, da tako rad za vino daješ, beračem pomagaš, a vendar tako-le...

Martin.

.... tako-le razcapan in ongáv po svetu hodim, kaj ne?

Matevžek.

I nu, res, da si še čevljev ne privoščiš, čeravno bi lahko nosil take, da bi bili gori do pregiba.

Martin.

Mari do pazduhe! Ali čakaj: kaj ne veš, kaj je deseti brat?

Matevžek.

To je res, da vem, ali ti nisi tak kot so drugi deseti bratje. Ko so se moja rajna mati omožili, je bil tudi prišel tak deseti brat na svatovščino.

Peharček in Obrščak.

E, e! Tega pa še nisi pravil.

Matevžek.

Bil je ves neumen pa vsegavednež obenem. Nihče ni videl, kdaj in odkod je prišel, kar naenkrat je stal pri godčevski mizi. Tačas je moji materi pro-rokoval, koliko in kakšne otroke bo imela in vse se je pozneje natančno tako zgodilo. Ko pa se je bil napil in najedel, je zginil naenkrat kot bi se vdrl v zemljo.

Martin.

Kaj sem pa jaz?

Matevžek.

Je, tega ne pravim, da nisi deseti brat; jaz menim le, da si drugačen kot so drugi taki.

Martin.

Nič naj te ne skrbi; vsi pač nismo enaki. (Pije.)

Matevžek.

Ali, ti, Martin, ker vidim, da sva danes pri polici in da nič ne zameriš, prašal te bom še eno. Ali sta res vidva z gospodom na Polesku, tistim tihim zaprtim človekom, prijatelja? Pravijo, da je on tudi vragu zapisan... (Krjavelj ga bezá pod mizo in suje s komicem. naj molči.)

Martin

(vstane, položi na mizo denar, vtakne pipo v usta, vrže prevezane čevlje preko rame in počasi odide.)

PETI PRIZOR.

(Obrščak, Krjavelj in ostali kmetje. Nekaj hipov se gledajo molče in strmé za Martinkom. Nato plane Krjavelj sila togoten pokoncu in vdari s pestjo ob mizo, da poskočijo kozarci.) Ali nisi mogel molčati, ti čenča, žlobudra, babji jezik jezikasti! Ali si moral blebevsati o Piškavu, morski strah te prestrašil?! Kdo pa bo zdaj za vino dal? Kaj res ne veš, da se ž njim ne sme vsega govoriti, kar je človeku na mari?

Matevžek

(jako poparjen.) Pri moji veri, da nisem tega vedel.

Peharček

(radovedno Krjavlju.) Kaj praviš, zakaj noče o tem gospodu s Poleska nič slišati, ko vendar vedó, da sta znana? Ali ti kaj pove, Krjavelj?

Krjavelj

(osorno.) I kaj pove! Nič ne pove, hà!

Matevžek.

Če je hudiču zapisan, kar jaz mislim, ker ima zmerom denar, dasiravno živi kakor čuri-muri božji volek v travi, brez dela, — vem, da se kaj pomenita o vragu!

Krjavelj.

Nič, nič! Nič ne vem, pa če bi tudi vedel, tebi ne povem ničesar, ti klepetec stari. Tristo hudirjev, nalašč sem prišel les, da bi se ga enkrat spet zastonj pošteno napil, pa mi ga odženeš s svojim neumnim jezikom! Tristo morskih mačk, tako sem jezen, da...

Matevžek.

Tiho bodi, pa pij! Na, zvrni ga; Obrščak, še en bokal, pa še ne gremo! Francelj, vesel bodi, saj si ženin! Hoj, pojmo, pojmo!

(Vsi.)

»Ne grem domov,
ne grem domov,
sem žejna premočno!« itd.

Med petjem pade zastor.

TRETJE DEJANJE.

Pisarna dr. Piškava na Polesku. Na desni pisalna miza z naslanjačem, na levi blagajnica. Na sredi in na levi vrata. Na steni slika mlade ženske, glava jelena, nekaj pušk in lovska torba. Ob zadnji steni knjižnica in omara z zdravili. Trije stoli.

PRVI PRIZOR.

Marijan

(sedi za pisalno mizo in čita knjigo.)

DRUGI PRIZOR.

Martin

(vstopi skozi srednja vrata in se ozira po sobi. Ko vidi, da je v njej le Marijan, hoče zopet oditi, a Marijan ga zagleda.)

Marijan

(plane togoten po konci in kriči jezen.) Ven, ven, capin!
Kaj iščeš tod?

Martin

(stopi iznova v sobo.) Tebe že ne, mladenič, za druge ti nič mar!

Marijan.

Poberi se! Berač!

Martin

(stopi še bližje.) Berač? Kdaj sem te še česa prosil? Kdaj si mi že kaj dal? Boga moli, da ne boš kdaj sam še beračil!

Marijan.

Poberi se, potepuh nesramni! (Skoči po puško k steni in jo sname.)

Martin

(zgrabi stol ter ga dvigne.) Le vdari, fante, pri Bogu je milost!

TRETJI PRIZOR.

Dr. Piškav

(vstopi skozi leva vrata. Na glavi ima čepico, v rokah palico.) Mirujta! Kaj imata? V moji hiši se ne bosta prete-pala! Marijan, pojdi, (pokaže na leva vrata) pusti naju sama! Pojdi!

Marijan

(zapreti Martinu s pestjo in odide s puško.)

ČETRTI PRIZOR.

Piškav

(sede v naslanjač.) Kaj hočeš zopet? Zakaj mi ne daš nikdar miru?

Martin.

Saj sem vedel, da ne pridem prav, kadar že pridem. Ali tako vprašati sina uboge Majdalene, to ne gre. Svoje rojstvo postavim, da ne bi pred toliko leti, kolikor štejem mestnega in potepinskega življenja, uboga Majdalena Strugova nikdar verjela, da bo kdaj dr. Peter Kaves nekoga (pokaže nase) tako neprijazno, tako... tako... neočetojsko sprejemal!

Piškov.

Ne vem, kaj čvekaš; tu vzemi, pa pojdi! (Mu vrže nekaj denarja.)

Martin.

Ne veste? Ha, kaj kratke pameti ste! Hm, hm! Res, kaj kratke pameti... Ali danes nisem prišel kramljat, ampak kupčevat.

Piškov.

Povej, kaj hočeš?

Martin.

I no, saj ne gori voda! Polagoma se domeniva, lepo mirno, kakor kak oče in sin. Noge me bolé. (Vzame stol in ga zajezdi.) Kar ste mi tu vrgli, je premalo. Človek ima včasih tudi svoje večje potrebe, četudi je... hm, potepin, deseti brat, česar pa bi mu ne bilo treba, ko bi nekateri ljudje bili ljudje. (Mu vrže denar pred noge.)

Piškov

(sede in podpre glavo, nato prijazno.) Zakaj mi ne daš miru? Pojdi, da te ne bom več videl in dobiš, ko-

likor hočeš. Povej, koliko, vse boš imel, samo stran pojdi iz tega kraja! Martin, daj mi pisma, z zlatom ti jih plačam. Saj veš, da se te lahko iznebim, sodniji te izročim...

Martin.

Ho, ho, kaj pa še! Papirji so v mojih rokah in ti bodo varovali mene, ne pa vas. Zdaj ponujate denarja, ali moja mati je umirala v nadlogi; kje je bil tačas ta vaš denar? Ne boste se me iznebili, ne. (Piškav sega v žep suknje.) Vem, da imate ondile nekaj, kar bi me spravilo tjakaj, kjer je ona, ali tudi jaz imam takega mačka (vzame izpod srajce revolver) tako za vsako priliko, kajti včasih, hm! se zgodé čudeži. Pa, da ne boste rekli, da sem vam samo slaba vest, zato vam prodam tole pismo. Glejte, tu se govori o nečem, kar bi napravilo vašemu Marijanu v eni noči sive lase. Iz tega papirja bi vaš sin izvedel, da mu je grdi capin, katerega pogleduje sedaj vsak po strani ter ga zasmehuje, po krvi mnogo bliže, nego misli! Koliko mi daste zanje?

Piškav

(se stegne proti pismu in seže naglo po njem.)

Martin

(je zmaknil.) O, tako pa ne! Vidite, da nisem tako hudoben, čeravno sem znorele matere sin. Štiristo tolarjev, in nič več, vam ne bo delalo preglavice, da ste kdaj poznali Majdaleno Strugovo. Ali drugače ne, ko iz roke v roke.

Piška v

(gre k omari, izvleče vrečico, jo dene na mizo, odšteje denar in hlastno pograbi listino.)

Martin.

Zdaj se boste oddehnili! (Spravi denar za srajco.) Morda vam bo zdaj mogoče utajiti, da sva v sorodu. Morda, ha, ha!

Piška v

(dvigne proseče roke.) Sin, pusti me! Naj vsaj umrjem v miru, umrl bom kmalu. Ne onečasti mene in Marijana in... in sebe! Martin! Daj še drugo iz rok, kar imaš, da ne bo pričalo o nekdanjosti.

Martin.

Priče so zmerom dobre. Nekaj moram imeti za spomin na svojo mater, vašo prvo ženo.

Piška v.

Pusti to življenje! Pojdi v druge kraje, pre-skrbim te z vsem, — pojdi, samó, da Marijan ne izve! Martin, sin, glej, nesrečen oče te prosi, — daj!

Martin

Nesrečen oče! In jaz? Oh, Bog ve, kako strašno sem nesrečen! Kot zavržen capin, umazan berač, blazen potepuh se klatim brez mira, brez doma zaradi vas, oče! Ubita je moja duša, uničeno moje življenje zaradi vas, oče!

Piška v.

Sin, rotim te pri tvoji ljubezni do rajne matere....

Martin.

Ljubezen! — ljubezen, ne, ne, ljubezni vi niste imeli, ne iskre ne. Bogastva ste bili lakomni pa njene lepote pohotni; a ko ni bilo ničesar, ste jo pahnili v beraštvo, sramoto, v blaznost. Umorili ste jo, dasi je bila nedolžen angelj, ki vas je ljubil in vam dal vse. Ne, ne, ljubezni vi niste poznali nikoli! Laž, sleparstvo, neusmiljenost, pohotnost in lakomnost so polnile vse vaše življenje, in sedaj prosite usmiljenja? Ha! Pri meni ga ne boste našli nikdar. Kot živa slaba vest tavam neprestano za vami, — s svojim nesrečnim življenjem vas vedno spominjam nesrečne žene, kateri ste poplačali ljubezen z izdajstvom. O le trpite! Le jokajte nad svojimi zločini in pokorite se, da vam bo vsaj sodnik tam gori kdaj milostljiv. (Odide naglo.)

Piška v

(ki je stal ves čas nemo sključen in potr, pritiskajoč desnico na srce, hripavo.) Martin, slišiš, Martin! (omahuje za njim proti vratom, se zgrudi na stol poleg vrat.)

Izpremembra.

Na levi hiša Krivca. Poleg hiše vrtič z ograjo, sredi odra drevo, spredaj klop, v ozadju vas. Na desni drevje.

PRVI PRIZOR.

Krivec

(sedi pred hišico, poje in tolče po črevlju v taktu.)

»Šuštar je šival tri noči . . . itd.«

DRUGI PRIZOR.

Martin

(pride z desne.) Hej, stara dreta, kako si pa vesel!

Krivec.

Le bližje, deseti materin sin! Kako ti je kaj? Kaj mi poveš novega? (Vzame med kolena drug čevelj ter mu začne trgati s kleščami podplat.)

Martin.

Tebi ne morem povedati nič novega. Star si že, vse ti je že prišlo v koš, samo grob ti bo še nov.

Krivec.

Volk te povohaj! O smrti mi nikar ne govori! Ali čemu pa brusiš gole, pete po pesku? Tako mi ne boš nikoli naklonil nič zaslужka.

Martin.

Z Bogom sva se pobotala za podplate do smrti, potlej jih pa tudi ne bom več rabil.

Krivec.

To je res: živa koža se ne obrabi nikoli. Ali, slišiš, ljudje govore, da včasih komu srečo poveš, kakor Neža Rožmarinka, ki pa nič ne ve. Daj, daj, prijatelja sva, zini!

Martin.

Star si! Moli in pokoro delaj! Sreča se pripoveduje samo mlajšim.

TRETJI PRIZOR.

Krivčevka

(vstopivši malo prej.) Vidiš, kakó te prav uči! Le ubogaj ga! Moli, delaj, to je prav. Ti pa samo piješ in poješ. (Sede pod drevo.) Jezus in Marija vseh sedem žalosti, meni je že vsega dosti. Delaš nič, zaslužiš nič, moliš nič — kam pa pridemo? Glej, streha kaže rebra kakor Krjavljeva koza in raztrgan si kakor deseti brat! Ti pa lenobo paseš, se klatiš po beznicah in poješ!

Krivec.

Ti, grdun ti, če ne boš drugega govoril kot o grobu, smrti in pokori, nesnažna žvirca, se ti bom zahvalil s tem-le kopitom po glavi. (Mu zagrozi s kopitom.)

Martin.

No, no, le tiho, smolè stari! Tepla se ne bova. Povej mi rajši, kdaj boš hčer omožil. Ongáv Francelj iz vasi... no, Dražarjev... jo bo vzел, ne?

Krivec.

O Franceljnu pa kar molči, če se mi nočes zameriti.

Krivčevka.

Kaj-jo bo jemal tak berač! (Šiva.) Še svojih hlač ne nosi. Hvala lepa za takega zeta! O, tega pa že ne, da bi bila Franca na stara leta taka reva kakoršna sem danes jaz. Jezus, Marija in sv. Jožef, tisočkrat

mi je bilo že žal, da sem se obesila na-te! Kako lepa sem bila in ženinov sem imela bogatih in postavnih, da jih je bilo kaj v hlačah! Ti pa si kakor žakelj nesreče! In da bi se čez trideset let tudi Franca kesala in jokala, tega pa že ne bo! Hvala lepa za beraškega ženina!

Krivec.

Same dolgove ima, Miha izpod Gaja mu bo prodal hišo in zemljišče.

Martin.

Ne bo mu je — ne!

Krivčevka.

Kdo pravi? Kaj ti veš! Vse pride na boben.

Krivec.

Sam Miha je tukajle pripovedoval in naju svaril. Francelj je slepar, ki bi rad zapravil še Francino doto.

Krivčevka.

O, pa je ne bo. France mu ne damo za nič in na nič. Hej, saj nisva padla na glavo! Za Franco že dobiva ženina, da bo kaj in da bo imel vsaj svojo streho. Tak ženin pa je Miha izpod Gaja. Ta ima kaj pod palcem; »hišo ima v štuka dva, v hiši pa dost' blagá.« In Miha jo ima rad, prav rad — vsak dan je pri meni — dober mož bo, prinaša mi vina, belega kruha in mesenih klobas. Dà, dà, Miha bo moj zet!

Martin

(skrivnostno.) Kaj pa, Krivec, če bi Francelj dobil denar? — če bi skopuha plačal? (Dene čevlje, katere je držal doslej v rokah, preko rame.)

Krivec.

Beži, beži, kje bo vzel denar?

Krivčevka.

Martin, ne čenčaj, ne čenčaj, kdo te bo poslušal!
— Da veš, Krivec, delaj, da kaj zaslužiš. Denarja nimam nič več! (Odide v hišo.)

ČETRTI PRIZOR.

Krivec.

Hm, veš, Martin, drugače moje hčere ne dobi Francelj, ako mu ne poveš ti, kje so na sv. večer cveteli tolarji. Ali mu poveš, Martin?

Martin

(odhajaje.) Morda! Morda dobi Francelj denar že jutri. Morda! Kdo ve! (Odide naglo proti vasi, potem se skrije za ogel hišice.)

PETI PRIZOR.

Krivec

(strmi za njim par hipov, nato plane pokonci, iščoč svojo čepico.)
Stoj no, hej, Martin, čaj no, — da se preoblečem, (gre v hišo) kam se ti pa tako mudi? Hej, greva skup, da se zmeniva do konca! (Si je oblekel suknjo in teče vun.)
Viž ga, hudirja! Kam pa si izginil? Saj nisi kafra! Ali si se vdrl v zemljo? Martin, hoj! (Steče na levo po cesti.)

ŠESTI PRIZOR.

(Polagoma se mrači. Na vrtu ob ograji se pojavi Franica.
Poje :) Dekle na vrtu zelenem sedi... itd.

Martin

(pride izza hiše in posluša.) Pa zakaj tako žalostno? Franca, reci mi, ali imaš res rada Franceljna?

Franica.

Kdo ti je to povedal?

Martin.

Vse vem, Franca!

Franica.

Zakaj vprašuješ potem? (Se zajoka.) Oh, Martin, kako sem nesrečna!

Martin.

Ne jokaj, deklè! Zaupaj v Boga in zvesta ostani!... Ali mi daš rožico?

Franica.

Tebi? Čemu ti bo?

Martin
Rožo lepega dekleta vzame vsakdo rad. Daj mi jo, Franca! Ali res ne daš?

Franica

(mu da lepo vrtnico.) Tu jo imaš, Martinek! Davi se je razcvetla. Škoda bi bila, če bi se osula čez noč! Na!

Martin.

Hvala, Franca! (Si jo dene za klobuk.) Veš kaj? Ponesem jo Dražarjevemu Franceljnu, ki bo tvoj mož.

Franica.

Oh, ne, nikoli ne bo! Stariši ne puste. Mihi me dajo, a jaz ga ne maram! (Si obriše solzo.)

Martin.

Ne jokaj, Franca! Vse se bo poravnalo, in veruj mi, predno bo pust, boš Franceljnova! Toda, reci mi, Franca, ali ga imaš res in zelo rada! Reci mi!

Franica.

Pozdravi ga in reci mu, da... reci mu..., saj veš, Martin,... umrla bom, če... (Zbeži.) Lahko noč, Martin! (Odide na desno.)

Martin.

Lahko noč, Franca! (V ospredju pozorišča že skoraj tema.) Rada ga ima, zares rada!

SEDMI PRIZOR.

Martin

(se ozira nekaj hipov in gre na vrtič. Tam odkoplje s palico zemljo, vzame izza srajce mošnjo denarja in jo dene v jamo.) To bo zaklad za Franceljna! Tu je na varnem! Ha, ha! Tu naj leži do jutri večer, ko zaklad zopet vzdignemo. Francelj bo vesel in Franca tudi. (Sname klobuk in poduha rožo. Nato se pokrije in zapoje:

»Fantič dekletu iz rok ga je vzel itd.«

Luna vzhaja na nebu. Potem pade polagoma zastor.

Druga izpremembra.

Sredi gozda planota. Za drevesi večerna zarja, a še vedno je dosti svetlo. Pozorišče je za hip prazno, nato prideta z desne grajščak Benjamin in zdravnik Vencelj z leve strani. Oba s puško v roki.

PRVI PRIZOR.

Benjamin.

Smola pa taka! Nič, čisto nič. Dvakrat sem prišel na strel, a obakrat zgrešil.

Vencelj.

Jaz pa niti do strela nisem prišel. Hej, to je bil lov. Škandal! Tvoji psi pa tudi niso vredni, da jih daš konjedercu!

DRUGI PRIZOR.

Marijan z desne Kvas z leve strani. Oba s puško. Marijan nosi lisjaka, Kvas kragulja.

Marijan.

He, he, ali ni lep? In kako izlahka sem ga pihnil! Ravno iz rova je pritekel, ko sem šel mimo. (Ga kaže Benjaminu.)

Benjamin.

Lepa žival! (Z vseh strani prihajajo lovci in gonjači s psi.)

Vencelj.

In vi, gospod profesor? Tristo... velik kragulj!

Benjamin.

Vrag, dosti škode mi je naredil, celo dvorišče mi je izpraznil.

Vencelj.

A kje je učitelj Zmuznè? Lahko bi sicer šli domov.

Zmuznè.

Tu sem, gospodje! Ali ste kaj ustrelili? Jaz nisem videl niti mačke.

TRETJI PRIZOR.

Krjavelj

(prisopiha iz gozda.) Gospodje, brž, brž, kje imate flinte? Tam spodaj, pet streljajev od tukaj-le se paseta strahansko čudni živali. Hitro, brž, brž, kje imate flinte? Sicer uideta!

Benjamin.

Kakšne živali?

Krjavelj.

Kdo je dejal, da so živali? Zveri so, zveri, pravim. Ne vem, ali so sloni, ali levi, ali kakšna druga teleta. To pa vem, da medvedje niso, niti voleje ne, še lisice ne.

Kvas.

Pa kakšne so vendar?

Krjavelj.

I, kakšne! Štirinogate, rogate, kosmate, tolike kakor kozé, pa vendar niso kozé. Repa nimajo, pa vendar ne vem; zdi se mi, da repa nisem videl. Ali pojte sami, gospodje, pa ustrelite kleka divjega.

Vencelj.

Pa pojdimo! Vsak na svojo plat. Naj se pes obesi, morda bo kaj! (Odide.)

Marijan.

Pa kar hitro! — Mračiti se bo začelo! (Odide, takisto Kvas.)

ČETRTI PRIZOR.

Krjavelj

(ustavi Benjamina.) Gospod grajski, ko bi kaj kolomaza[®] potrebovali, zdaj imam prav dobrega. Tak je ko olje, kot laneno olje, ni zgoščen niti ne voden. In vam ga dam prav ceno, zato ko ste vi, krajcar bom odmeknil pri dveh funtih.

Benjamin.

Le s hlapcem se zmeni za take reči. (Odhajaje.) Tu imaš za pot. (Mu stisne nekaj v roko.)

Krjavelj.

Ali, čakajte no še malo! Ali bi smel tisti posekani javorjev hlod, ki leži v Kovki, vzeti domov?

Benjamin.

Čemu ti bo?

Krjavelj.

Vidite, žlica se mi je strla, nimam s čim jesti, rad bi si zdolbel drugo.

Benjamin.

Žlice ne boš delal iz celega hloda! Pojdi v grad, tam dobiš dve žlici. (Odide.)

PETI PRIZOR.

V gozdu počí dvakrat zapored.

Krjavelj

(steče v hosto.) Jezes, jezes, jih že imajo! Sta že preč!

Zmuznè

(vleče za seboj puško in ima krvavo lice.) Tukaj imate vraga namalanega! Nikdar nisem streljal in ne bom.

Benjamin

(se vrne.) Ali ste jo? (Vidi, da ima krvavo lice.) Kaj vam pa je, da ste krvavi?

Krjavelj.

Ali vas je zverina brenila?

Zmuznè.

Da bi tebe in tvoj jezik!

Benjamin.

A kaj ste streljali?

ŠESTI PRIZOR.

Prejšnji. Z vseh stranij prihajajo lovci in gonjači.

Marijan.

Čestitam, čestitam, gospod učitelj! Dobro ste streljali. Kozlička že imajo,... škoda, drugi nam je ušel.

Vencelj

(se vrne.) -Ti satan, smola ostudna! Prav mimo mene je švignil, pa sem se tako vstrašil, da sem pozabil vstreliti. O ti zlomek!

Kvas

(se vrne.) Kaj bi se jezili, gospod zdravnik! Danes meni, jutri tebi. Vsako pot ne smete imeti sreče, sicer postanete prevzeten!

Benjamin.

Glej, mene, Vencelj, pa potrpi! Jutri je še en dan! Ali sedaj pojdimo, gospodje! Večerja nas čaka!

Marijan, Kvas

(Krjavljū.) Tu nesi! (Mu dasta vsak svoj plen. Krjavelj oprti oboje in gre za družbo. Polagoma se mrači. Lovci in gonjači zapojo: »Mi smo lovci zgodaj vstali...« in odhajajo.)

SEDMI PRIZOR.

Kvasa, ki hoče iti za družbo, ustavi Marijan.

Marijan.

Prosim, samo na kratek pomenek!

Kvas

(začuden.) Kaj želite?

Marijan.

Že dolgo iščem prilike, da bi vas mogel na samem in brez prič vprašati: kdaj poberete že enkrat svoja šila in kopita ter zapustite Slemenice?

Kvas.

Kaj vas to briga? Ne razumem vas.

Marijan

(mu stopi z grozeče stisnjenimi pestmi nasproti.) Govoril bom torej jasneje. Če se v štirinajstih dneh, — ne, v enem tednu ne odpraviš zlepa odtod, za vselej, povedal bom ljudem, ki jim je mari, da se Manica ne obesi na berača, ki je vzeti ne more. In če to nič ne pomaga, dobiš od mene kroglo v glavo!

Kvas

(mirno.) Marijan! • Kaj govorite! Kaj mi podtikate? Slabe volje ste, zato ne smatram vašega govora resnim. Želim le, da bi me bolj poznali, sicer —

Marijan.

Sicer je vse hinavščina, prazne besede, katerim se je dala Manica preslepiti. Kaj si? Nič! Kaj imaš? Nič! A vendar si prišel in si mi presleparil njeno srce, ki je bilo namenjeno meni.

Kvas.

Namenjeno — vam? Tega ne verjamem. Spočetka sem res mislil, da vas ljubi, potem pa mi je povedala sama, da vas ni ljubila nikdar, da vam je bila le dobra znanka. Ničesar vam ni obetala, ničesar

od vas sprejela, ničesar vam dala. Kaj hočete torej? Manica je izvolila med nama sama. Moja vest je docela lahka.

Marijan.

Še lažja pa bo tvoja cula, ko jo boš kmalu povezal in se pobral po svetu, odkoder te je prinesel vrag.

Kvas.

Lahko noč! Storite, kar hočete; — mene svojih činov še ni bilo nikdar sram. Glejte, da vas ne bo! (Odhaja. Mesec vzhaja.)

Marijan.

Pritepenec! Stojte! (Kvas se ustavi in se ozre molče.) Ni vas sram, pravite? Ali niste za hrbtom očeta sleparili hčerke? Ali niste podlo zlorabljali njegovega zaupanja? Hinavec ste, zunanje ovca, ki ne skali vode, a v duši ste grd in črn — zapeljivec!

Kvas.

Odgovora ne zaslužite nobenega. Vendar čujte! (Postavi puško k drevesu.) Čista, sveta je bila naju ljubezen, zato pa sva jo skrivala pred svetom in do zadnjih dnij celó pred seboj. Ali ker veste nekaj, izvedite vse. Nič nisem in ničesar nimam, ste rekli. Berač, pritepenec sem, ste dejali. Dobro, recimo, da je vse to res. Ali nekaj imam, s čimer se ponašam celó pred vami, bogatega očeta bogati sin: pošteno srce in čisto dušo! Kmalu se odpeljem na vseučilišče, da napravim zadnji izpit. In potem, gospod Marijan, stopim nemudoma pred gospoda Benjamina ter ga

poprosim roke Manice, ki me ljubi. Če jo dobim, sva
čez leto že svoja, in potem vas ne bova motila več.
Lahko noč, gospod Marijan! (Naglo odide, a pusti puško.)

OSMI PRIZOR.

Marijan

(hoče planiti za njim s skrčenimi pestmi, a se premaga. Nato
v strastni besnosti.) Ne, ne, pri Bogu prisegam, imel je
ne boš nikdar. Moja, moja bo, ali pa nikogar.

Martin

(se zakrohoče izza debelega drevesa.) Ha, ha, ha! Kaj se
pa dereš kakor otroče, ki so mu kure kruh pozobale?
Ha, ha, ha! Ti revše togotno!

Marijan.

Ti pes! (Dvigne kopito puške.)

Martin

(mirno.) Nič pes, niti dlake ne najdeš na moji koži; —
samo malo uboge človeške kosti, ustvarjene iz tacega
očeta pa iz boljše matere kakor ti... Nu, nu, le pusti
tisto palico okovano le, že vidim, da je puška! Ne
bojim se te; če te pa srbi hrbet, kar povej! (Zavihti
palico.) Ali čakaj, povej mi rajši, ali bo vzel vrag tegale
Kvasa v pekel, ali pa ga bo peljal v zakonska nebesa
z grajsko Manico? Povej, kaj misliš?

Marijan

(udari Martina po rami, da omahne.)

Martin

(odlaga prav polagoma suknjo in čevlje z rame, palico in kučmo.)
Fantè, udari še enkrat! Udari, če hočeš poznati desetega brata!

Marijan

(osvobodi puško in se umakne v desni kot ospredja.) Eno stopinjo stori proti meni, pa bom sprožil!

Martin

(se zakrohoče, skoči naprej.)

Marijan

(sproži, Martin omahne na koleno, se zgrabi za prsi, potem pa plane kvišku, iztrga Marijanu puško ter ga vdari po glavi.)

Marijan

(se zgrudi na tla, Martin pa omahuje odide v gozd. Luna obseva Marijana, ki leži nepremično.)

DEVETI PRIZOR.

Iz gozda se sliši petje Dolefa:

»Je huda zver, ko sam hudir,
ta žena moja stara,
ne da pezdír miru nikjer,
me vara ven in ven in kara.«

(Na odru.) Rodovine sem dobre, poštenega očeta, poštene matere, — denarja pa nič! A pamet, pamet je boljša kot žamet. — Pa je! — Hej, Martinek, še meni pokaži zaklad, he, he, saj si ga Franceljnu tudi. Poroka bo in pijača bo zopet tekla. Ohá! (Se spotakne in pade, večkrat poskuša vstati, a omahne vedno iznova, nazadnje vstane.) I, hup! Pa še jutri! Dva bokala sem dolžan. — Nič

nisem dolžan! Obrščak, po pravici delaj! (Poje. Se spodtakne ob Marijana in pade.) Oha! Tu je tudi eden, ki ne sme vina videti. Hoj, hoj, brate moj, vstaniva! (Vstaja.) Hup, e hup! Težko gre, a iti mora! Tako. Sedaj pa še ti, bratec! (Ga vzdiguje.) No, no, pomagaj si no! Ali —! Bog nebeški — ali je res? Marijan, ti si? In krvav! Sveta nebesa, ranjen! (Se je nekoliko streznil.) Ali slišiš? Marijan, čuj, jaz sem Dolef... Ne gane se — mrtev je — ubili so ga! (Plane po konci.) Ljudje božji, na pomoč! (Steče omahuje z odra.)

Zastor pade.

ČETRTO DEJANJE.

V Krjaveljevi koči. Na levi veža, ki je odprta na vse tri strani, in soba. Ta je obenem hlév, kuhinja, klet in spalnica.

V enem kotu sobe sta privezani dve kozi, v drugem je kup krompirja, repe, zeljnatih glav, majhen sod, grablje, vile, motike, cepini in krampi; v tretjem so koši za smolo, košare, par zabojev različne velikosti, nekaj butaric, več starih loncev, črnih in pisanih latvic, skled, kozic. V ozadju ognjišče, tik njega slamnato ležišče na tleh. Blizu tega miza in klop. Na slami leži Martin.

PRVI PRIZOR.

Dražarjev Francelj in Franica stojita ob ležišču Martina.
Popoldne je.

Martin

(leži na slami.) Le pojdita sedaj, otroka! Svatje vaju že pričakujejo — še malo, pa bosta mož in žena!

Francelj.

Ti si nama to storil, Martin!

Franica.

Hvaležna ti bova do smrti! Molila bom...

Martin.

Le pojđita! Bog vama daj vso srečo! (Francelj in Franica poklekmeta.) Božji blagoslov naj vaju spremlja povsod — ostanita si zvesta v ljubezni, v sreči in nezgodi! Včasih pa se spomnita tudi na-me, ki sem imel vaju rad, ker sta bila dobra in poštena!

Franica

(si obriše solze.) Bog ti poplačaj vse, Martin!

Martin

(ji da roko.) Z Bogom, Franca!

Francelj

(da Martinu roko.) Z Bogom, Martin!

Martin.

Z Bogom!

(Francelj in Franica odideta na levo skozi gozd.)

DRUGI PRIZOR.

Kvas in Krjavelj prihajata z leve strani preko vrta. Ko prideta do veže:

Krjavelj.

Dà, dà, vse je zastonj, gospod Kvas; nič ne bo z Martinom. Po vseh štirih se je sinoči priplazil na mojo slamo in sedaj se ne gane več.

K v a s.

A kaj mu je vendar? Včera je bil še zdrav.

K r j a v e l j.

Sam vrag vedi! Ne govori nič, samo moli. Zjutraj na vse zgodaj sem moral iti po gospoda. Umrl bo.

K v a s.

Kaj še, kaj še! Saj ne bo, ne.

K r j a v e l j.

Boste videli! Pri kraju je kot buča v zelniku. Na večer mu je postalo strašno slabo. Stokal je, kot bi imel nož v trebuhu. »Po grajskega šolmaštra, po Kvasa pojdi,« — mi je dejal. »Takoj naj pride.« Testament mu boste zapisali, menim.

K v a s.

Pakaži mi torej, kje je! (Hoče odpreti vrata.)

K r j a v e l j

(ga potegne nazaj.) Čakajte no, saj ne gori, in obesil se ni nihče! Veste, poslušajte no, Martin ima nekaj srebrnih kebrov. Postavite v testament take besede, in podkrižajte jih, da bom jaz tudi kaj dobil. Posebno tiste črevlje bi rad, ki jih ima, saj vidite, da bom na zimo bos. Pa še eno kozo bi rad kupil in kamižolo imam strgano, glejte!

K v a s.

No, no, že narediva!

K r j a v e l j.

Zastonj ne bo, če mi dobro storite. Ali bom enkrat za žganje dal, ali vam bom kake tri tolste polhe

prinesel za večerjo; v krompirju kuhani so strašansko dobri.

Kvas.

Odpri, meni se mudi!

Krjavelj.

Gospod Kvas, lepo vas prosim!

TRETJI PRIZOR.

Kvas

(odpre sam vrata, Krjavelj gre za njim slabe volje.)

Martin

(na slami leže.) Ali ste prišli? Prav je. — Krjavelj, primekni gospodu tisti panj, da se vsede!

Krjavelj

(primakne panj.)

Martin.

Sedaj pojdi ven, — svoje pomenke imava.

Krjavelj

(tiho Kvasu.) Kaj sem pravil, da bo testament! (Mu pomigne proseče, češ: delaj dobro zame! Nato odide.)

ČETRTE PRIZOR.

Kvas

(sede.) Martin, vidim, da si zelo bolan. Pošljem po zdravnika. Gospod Vencelj je na Slemenicah.

Martin.

Meni ne pomaga noben zdravnik več. Moje ure so se iztekle.

Kvas.

Nikar ne obupuj! Vsaka bolezen ima svoje zdravilo. Reci, ali naj grem po Venclja!

Martin.

Če ti povem, da imam svinec v sebi, mislim, da boš tiho! Prosim, ne zameri, da te tikam kakor sem te prej.

Kvas.

Svinec? Obstreljen si? Kje? — Kdo te je?

Martin.

Ne sprašuj!

Kvas.

Ali zelo trpiš? Ali nočeš kake pomoči? Moj Bog, tako ne smeš ostati!

Martin.

Ne, sedaj bo kmalu vsega konec. Ali ti smem zaupati, Kvas?

Kvas

Če ti morem kaj storiti, storim ti z veseljem, Martin!

Martin.

Posezi tu v zglavje!

Kvas

(vzame iz zglavja temen robec, v katerem so zavite listine.)

Martin

(seže po listinah in jih poljubi. Po kratki pavzi z ginjenim glasom.) Prijatelj! Samo ena duša je bila na vsem širokem svetu, ki je mene ljubila, — moja mati. Ona je pisala te črke. (Poljubi papir, zamolklo.) Smrt imajo v sebi — človeka lahko pogube. In vendar jih je pisala ljubezen — ljubezen nesrečne matere do nesrečnega sina. (Pavza. Martin si obriše solzne oči.) Ali tvoja mati še živi?

Kvas.

Še.

Martin

(napol tiho.) Blagor ti! — Kaj pa oče?

Kvas.

Tudi oče še živi!

Martin.

In ali ljubiš očeta? Dà, gotovo ga ljubiš. Srečen človek si, zakaj nobena reč ne žge in ne peče človeka bolj, kakor če ima očeta in ga mora — sovražiti.

Kvas.

Takega človeka ni, Martin!

Martin.

Ni? Poglej ga, ki leži pred teboj — on je tak človek. Jaz sem sovražil očeta vse žive dni, do danes, ko sem mu odpustil. Tu vzemi ta pisma in nesi jih na Polesek.

Kvas

(vzame listine in jih hoče spraviti.)

• Martin

(se stegne hitro po pismih.) Daj še enkrat, daj edini žalostni spomin moje matere... Mati, mati, tudi jaz mu odpuščam! — Nesi mu ta pisma nazaj: jaz mu odpuščam. — Ali je imel tvoj oče brata?

Kvas.

Dà, imel ga je. Ali izginil je. Menda je umrl.

Martin.

Ne, ne, umrl ni! Tvoj stric še živi... Ali čuj me!

Kvas.

Ne muči se, Martin! Počakaj, da okrevaš, potem mi poveš.

Martin.

Ne, sedaj, takoj; jutri bom že na mrtvaškem odru... Poslušaj! Moja mati, Magdalena Strugova, je bila sirota. Stric njen, star grajščak, jo je vzel na svoj grad. Bil je jako bogat in brez otrok. V bližnjem mestu je živel mlad lahkoživec, zdravnik dr. Peter Kaves. Hotel je vzeti mojo mater v zakon, a grajščak ga je zavrnil. Zdravnik pa je pregovoril mojo mater, da se je dala ž njim skrivaj poročiti. Tako jo je imel popolnoma v pesti. Pol leta nato pa je zbolel materin stric, grajščak. In zdravil ga je dr. Kaves. Ta pa mu je dal nekega črnega zdravila, — in bolnik je umrl. Tisti listek, na kateri je Kaves napisal zdravilo, je med papirji, ki sem ti jih dal. Ali niti umor ni pomagal zdravniku. Testament, ki je določil Magdaleno za glavnega dediča, je bil namreč ovržen, moja mati ni imela skoraj nič. — Tedaj pa je Kaves izginil

brez sledu. Moja mati, z menoj pod srcem, je zbolela in ni ozdravala nikdar več.

K v a s.

Ti si sin Piškava?

M a r t i n.

Njegov sin iz skrivnega zakona. Zblaznela je moja mati in umrla kot beračica. Na smrtni postelji pa mi je dala vsa očetova pisma in vse dokaze njegovih zločinov.

K v a s.

Ali, Martin, gospod Piškav — praviš — gospod Piškav je dr. Kaves? — moj strije?

M a r t i n.

Moj oče in tvoj strije, dà. Izpremenil je svoje ime, da bi se boljše skril. Ali jaz sem ga našel vendarle. (Mrači se.) Hodil sem od kraja do kraja. In zašel sem tudi v ta kraj, kjer sem našel očeta. Poročil se je bil proti postavi v drugič, dasiravno je še živela njegova prva žena. In s svojo drugo ženo imel je sina — Marijana. Jaz pa sem ga preganjal radi umora grajščaka in radi dveh zakonov. In oče se me je bal, bal! Ali sovražil sem ga, — sovražil tudi Marijana, ki živi tam, kjer bi moral živeti jaz! (Zakašlja.)

K v a s

(mu pomaga, da z velikim trudom sede.) Martin, umiri se, — veruj mi, vse poravnam! Glej, kri, kri, — ne razburjaj se! (Poišče vodo v škafu, iz katerega jo prinese v korcu.) Pij, odleglo ti bo!

Martin.

Le pojdi, bratranec moj! Vse sem ti povedal. Marijana pozdravi, menda ga nisem preveč. On je mene ustrelil. Odpuščam mu vse. Odpusti naj tudi meni! — Ostani srečen, Kvas! Pozdravi Manico! (Mu da roko.) Pojdi, moliti moram, — smrt se mi bliža.

Kvas

(odhajaje.) Z Bogom, Martin! Ne obupaj! (Odide. Popolen mrak.)

PETI PRIZOR.

Krjavelj

(v veži sila prijazno.) Bog Vam povrni, gospod, in vsi nebeški patroni. Koliko dobim? Ali so črevlji moji? Kaj ne, da so?

Kvas

(gre brez odgovora mimo njega.)

Krjavelj.

Počakajte, počakajte no! Eno latvico mleka vam bom posnel, — he, ali slišite? In prosenega kruha krajec vam dam, — kaj, ali nočete? — Ti blede voda, ti! Ti srobot ti, dolgohlačasti! Le čakaj! Bog ti bo priložil eno okoli ušes in še rad boš žrl kozje mleko. (Prižge leščerbo, zunaj je tema.) Martinek, ali spiš? — Ali si zaspal? — Ali res nič ne slišiš? — Martinek, saj veš, da sem te imel zmeraj rad in večkrat sem pri tebi bil. Rad sem govoril s teboj in pohvalil sem te povsod, kjer sem mogel, Martinek, res, povsod, pri Obrščaku, in pri Peharčku. Ali slišiš, Martinek? Pozabiti pa tudi ne smeš na-me, naka, tega nikar ne

stori, jaz pa bom molil do smrti za tvojo dušo v vicah. Ali slišiš, Martinek? Tiste črevlje mi zapusti, novi so še...

ŠESTI PRIZOR.

Piška v

(v črnem plašču, s črno čepico na glavi in debelo, precej dolgo palico v roki, pride počasi. Pred kočo postoji, kakor bi pomišljal, ali bi potrkal, ali ne. Na to vdari dvakrat s palico po vratih.)

Krjavelj

(vstane s postelje in gre počasi k oknu blizu vrat.) Kdo pa je? (Odpre okno in pogleda skozenj.) O Jezus in sv. Lucija! (Zapre naglo okno.) Na pomaganje! O kje imam žegnano vodo, žegnano vodo! In oljkino vejico od cvetne nedelje! Martinek, ali slišiš? Hudič, hudič, sam hudič je prišel pote. Pred vratmi stoji, ves črn je. O sv. Lucija! Moli, Martinek, moli! Gotovo si poprej pri spovedi kak smrtni greh zamolčal. (Je našel v malem lončku blagoslovljeno vodo in oljkino vejico. Škropi ter leta semtertja.) Hudoba, poberi se! Hudoba, poberi se! Hudoba, poberi se! (Piškav tolče in razbija vedno silnejše, končno počene Krjavelj v kot blizu Martina, se trka na prsi, dela križe in zdihuje ter moli.)

Piška v.

Ali ni nikogar v hiši? Hej, Krjavelj, odpri vendar! Ali si gluh?

Krjavelj

(plane po konci.) Lej ga šmenta, saj ni hudič! (Pred vratmi.) Kdo pa si?

Piš kav.

Jaz sem, Piškav. Odpri!

Krjavelj

(odpre.) Ne zamerite, gospod Piškav.

Piš kav.

Stopi malo ven! Bom precej gotov.

SEDMI PRIZOR.

Krjavelj

(stopi v vežo.) Da bi te sapa vzela, sivec ti sivi! Kako sem se ga ustrašil! Hu, hu, hu! (Se oddihuje.) Precej bi ga pretepel, če bi se ga le upal. Da bi se le kakšna žilica v meni ne strgala, ko tako dihtim kot kovaški meh. (Leta sem in tja.) Ali to porečem precej jutri desetemu bratu, da me naj potlej, ko bo mrtev, pusti pri miru. Tega kratko in malo nočem, da bi z onega sveta nazaj hodil in ponoči okrog moje hiše lazil in strašil.

OSMI PRIZOR.

Piš kav

(je odložil na mizo plašč, palico in čepico.) Kaj sta delala z Marijanom, Martin? Ubil si mi ga skoraj, — v nezavesti leži vso noč in ves dan. Martin, glej, ranjen si, — hudo bolan, v božjih rokah je tvoje življenje! — Vrne mi materina pisma, — vrni tiste papirje, da jih uničim. Ali nimaš besede več zame? Ali hočeš pogubiti še mene, Martin? Reci, reci, zini vsaj eno besedo, Martin! (Seže po njegovi roki.) Moj Bog! — mrtev, mrtev je! S sovraštvom, s prokletstvom na ustnih je

zapustil svet. (Omahne na stol za mizo. Nato plane po konci.) A kje so listine? Kje so pisma? Recept? (Skoči k Martinu, seže pod blazino, ga odkrije na prsih, dviga odejo itd.) Nič, nič, nikjer nič! Vse je izročil tujim ljudem. Izgubljen sem! — Pa bodi! (Gre k vratom in pokliče Krjavlja, ki je posluškoval in pazil ves čas okoli hiše.) Krjavelj, Martinek je umrl!

Krjavelj.

Ojej! Oh, oh! Bog mu đaj nebesa! Hitro je sklenil — revež. Mmm! (Maje z glavo.)

Piškav.

Pojdi na Slemenice in povej tam, da je umrl Martinek, ker ga je obstrelil moj sin Marijan. Pozdravi gospoda Benjamina! (Seže v žep.) To je tvoje. Sedaj pojdi — brž! (Odide v gozd na desno.)

Krjavelj.

Bog vam naj povrne na tem in na onem svetu, gospod! (Odide na levo. Na desni strani v gozdu počí revolver. Krjavelj priteče sila preplašen na pozornico. Pogleda v kočo.) Jezasta, kdo pa strelja? (Teče za hišo, odkoder se vrne, izražaje strašno grozo.) Ježeš, Ježeš! (Zbeži na desno.)

Zastor pade.

PETO DEJANJE.

Na Slemenicah. Soba, zadnja stena je steklena, da se vidi v park. Zunaj sije luna. Kvas vstopi, vrnivši se iz Krja-veljeve kočee, ves razburjen in potrtn. Manica, ki ga je že ne-strpno čakala pri oknu, mu hiti k vratom nasproti.

PRVI PRIZOR.

Manica

(na pol tiho.) Kod si hodil, Lovro? Povsod smo te iskali.

Kvas.

Duša draga, ti si se vznemirjala? (Jo nežno objame in poljubi.) Žalosten dan je minil, Manica!

Manica.

Ubogi Marijan! Hudo je ranjen. Oče je bil na Polesku, a Marijan leži še vedno v nezavesti. In ti? Ali si bil tudi pri njem?

Kvas.

Ne, k Marijanu ne morem, ne smem nič več.

Manica

(se čudi.) Kaj se je zgodilo? Moj Bog, kaj sta imela?

K v a s.

Nič, nič, Manica! Ne skrbi, mirna bodi! Ali z Marijanom sva se radi tebe sporekla. Umaknem se zategadelj. Že jutri odidem odtod; vrnem se na Dunaj, da napravim zadnji izpit.

M a n i c a.

Jutri že!? Zakaj tako nenadoma? A ti si rekel, da pojdeš še-le prihodnji teden.

K v a s.

Ne, jutri pojdem — moram. Po dogodkih včeraj in danes mi tu ni več obstanka. Ne vprašuj dalje! Kmalu se vrnem, Manica, in potem — (jo pritisne k sebi.)

M a n i c a.

Moj Lovro! Pridi kmalu, težko te bom čakala!

K v a s.

Ali me res ljubiš, Manica! Reci, reci mi, Manica!

M a n i c a.

Dà, dà, Lovro, ljubim te! Štela bom dneve, ure, ko se vrneš k meni, a potem, Lovro, se ne ločiva nikdar več! (Zunaj se čujejo koraki.) Nekdo gre. (Gre hitro proč k oknu.)

DRUGI PRIZOR.

Benjamin, Vencelj, Dolef.

B e n j a m i n

(zunaj.) Ti si ga videl? (Vstopi.) Nič upanja?

Vencelj.

Malo; no, upanja zdravnik ne izgubi nikoli, do zadnjega. Črepinja je prebita in krvi je izgubil veliko. No, močan je, mlad; oče sam ga je zavezal dobro.

Dolef.

Umrl bi bil sredi gošče, da ga nisem našel. Oh, strašno sem se prestrašil! Mlaka krvi in Marijan v nezavesti. —

Benjamin.

A kje je ležal, praviš?

Dolef.

Na tisti mali planoti vrhu Obrščakovega griča tik ceste na Slemenice.

Vencelj.

Tam smo se sešli sinoči po lovu.

Benjamin.

Dà, dà, tam smo se sešli. Odšli smo, a vi (Kvasu) ste ostali ž njim? Ali ne?

Kvas.

Dà, nekaj časa.

Benjamin.

A kaj se je zgodilo potem?

Kvas.

Ne vem; jaz sem se vrnil na Slemenice sam.

Benjamin.

Kam je šel Marijan?

Kvas.

Ne vem. Menda domov.

Dolef.

Ne, pobit je bil tam na mestu.

Vencelj

(sumljivo.) To je pa res prav čudno!

Kvas

(skomigne z ramami in odide na levo.)

TRETJI PRIZOR.

Benjamin in Vencelj gledata strmé za njim in se spogledujeta prestrašena.

Vencelj

(maje z glavo.) Kaj mu je danes?

Benjamin.

Čudno! (Manici.) Kje pa je bil? Ali ti je povedal? Vse popoldne ga ni bilo doma!

Manica.

Vprašala sem ga, a povedal mi ni. Jutri odpotuje na Dunaj.

Benjamin, Vencelj.

Jutri že! Čudno, čudno! Mm! Sumljiva reč to!

Dolef

(ki je stal pri oknu.) Oj! Sodnik Mežon in še nekdo.

Benjamin

(hiti k oknu, za njim Vencelj.) Vraga, Mežon? Kaj hoče ob tem času?

ČETRTI PRIZOR.

Sodnik Mežon in za njim pisar Kos.

Mežon.

Dober večer! Pu, pu, prekleto ste na visokem!
(Si briše pot s čela.) Komaj sem prisopel.

Benjamin.

Kaj iščeš pri nas, prijatelj sodnik? No, no, Mežon — turist pač nisi! Ali izvoliš čašo vina? Manica, postreži gospodu sodniku!

Manica

(vzame s kredence buteljo vina, natoči čašo in mu jo izroči.)

Mežon

(vzame čašo.) Ah, lepa hvala! Na vaše zdravje, gospica!
(Izpije. Potem izroči Manici čašo, ki jo nese na kredenco ter jo zopet natoči, a pusti na kredenci.)

Vencelj.

Pa kod si hodil, prijatelj?

Mežon.

Vraga, sitnosti, same sitnosti. Ubijalca in roparja iščem.

Vencelj.

Ubijalca?

Benjamin

(hkratu.) Pa pri nas?

Mežon.

Povsod — tudi pri vas. Sédimó! Sédite semkaj, gospod Kos! — Na Polesku sem bil. Marijan je v nezavesti in ne govori nič. Piškava pa ni doma. Kako naj začnem preiskavo? Ali sinoči je bil Marijan z vami še na lovu, kaj ne?

Benjamin.

Dà, do večera. Na planoti na Obrščakovem griču smo se ločili. Zadnji je govoril ž njim naš domači učitelj.

Mežon.

Gospod Kvas? Ali res? To mora v protokol. (Pisarju.) Pišite!

Vencelj.

Kvas pravi, da se je vrnil domov, Marijana pa je pustil na planoti.

Mežon.

Tako, tako? Čudno! Ali, gospodje, ne zamerite, ali ne veste, morda sta si bila gospod Kvas in Poleščanov sin kaj navskriž, postavim — kakor je to med mladimi ljudmi navada — radi kake deklice, ali kaj?

Benjamin.

Ravno nasprotno, bila sta si vedno prijatelja!

Vencelj.

Ne, ne, motiš se. Prijatelja sta si bila še pred kratkim, včeraj pa sta se drug drugega ogibala — Marijan ni Kvasa niti pogledal — Kvas pa se mu je naravnost umikal.

Benjamin.

Kaj praviš! Ni mogoče! Pa zakaj?

Vencelj.

Dà, dà, Marijan ni hotel s Kvasom na isto lovišče... ali se ne spominjaš? Po sili je šel z menoj. In ves čas ni izpregovoril s Kvasom besede, ampak hodil pred ali za njim. O, jaz sem vse to opazoval natanko!

Benjamin

(maje začuden glavo.) Čudno!

Mežon.

Glej, glej! Torej nisem prišel zastonj sem gori.
(Pisarju.) Pišite! In vi ste Marijana našli, gospod Dolef?

Dolef.

Dà, slučajno. Vračal sem so domov k večerji od Obrščaka, čisto trezen in pri zavesti.

Mežon

(piše.) In ali veste, s čim je bil udarjen? Okrogla stvar je morala biti.

Dolef.

Ne vem, našli pa smo dve puški. Marijanovo in Kvasovo.

Mežon.

Kaj, kaj? Tudi Kvasovo? Ali je bila krvava?

Dolef.

Ne, naslonjena je bila na drevo. Kvas sam je prišel po njo, ker jo je tam pozabil!

Mežon.

Ha, ha, seveda, pozabil; kajpak slučajno pozabil!
Gospod Benjamin, prosim, pokličite mi gospoda Kvasa!

PETI PRIZOR.

Benjamin

(pokliče pri vratih na levi.) Gospod Kvas! Prosim, pridite, gospod sodnik Mežon vas hoče!

Kvas

(miren.) Kaj želite, gospod sodnik?

Mežon.

Vi ste bili sinoči z gospodom Marijanom zadnji na planoti nad Obrščakovim posestvom?

Kvas.

Dà.

Mežon.

Pustili ste ondi puško.

Kvas.

Dà, pozabil sem jo bil.

Mežon.

Kako sta se ločila z Marijanom? Prepirala sta se, kaj ne?

Kvas.

Dà, a potem sva se ločila.

Mežon

(stopi k Kvasu in ga prime za rame.) V imenu postave vas pozivljam, da greste takoj z menoj. Izročim Vas sodišču.

K v a s

(osupnivši.) Mene? Zakaj me doleti ta čast?

M e ž o n.

Zgodil se je zločin, in vse govori proti vam.

K v a s.

Vi me sumite? Vi mislite, da sem jaz — Marijana? — Potem ne ugovarjam.

D o l e f.

Ne, ne, gospod sodnik! Kaj pa vendar mislite! Jaz vem, da je gospod Kvas tako nedolžen, kakor jaz. (Kvasu.) Samo recite, gospod Kvas, da niste imeli z Marijanom ničesar, in jaz vam bom verjel.

K v a s.

Ne bilo bi mi težko dokazati, gospod sodnik, da sem nekriv. Ali govoriti zdaj še ne smem. Res je, da sva bila z gospodom Marijanom sinoči na Skalah skupaj, tudi prepirala sva se — a pobil ga jaz nisem. Toda z vami grem vendar. Ali to vas prosim, da se gredoč oglasimo na Polesku.

M e ž o n.

Dobro. Ne morem vam tega braniti. Ali sedaj pojdim.

K v a s

(vzame svoj klobuk.) Gospod grajščak, oprostite mi, da sem vaši hiši naklonil to sitnost. Verujte mi, da sem čisto nedolžen, kar se izkaže v kratkem. Hvala vam lepa za vašo prijaznost. Sam sem hotel oditi že jutri — na Dunaj. Upam, da se vrnem kmalu zopet in

takrat, prosim vas, me sprejmite prijazno kakor ste me sprejeli prvič.

Benjamin

(hladno.) Z Bogom! (Mu obrne hrbet.)

Dolef

(hiti.h Kvasu in mu stisne obe roki.) Pogum, prijatelj! Oprostite se čim preje suma in pridite — le pridite — radi vas bomo imeli, četudi morate sedaj v ječo. (Manica je vstopila med tem blede in objokana.) Kaj ne, Manica?

Kvas.

Hvala vam, gospod! — Z Bogom, gospodična Manica!

Mežon

(berič gre naprej, za njim Kvas in zadnji Mežon.)

ŠESTI PRIZOR.

Manica

(se ne more premagati več.) Lovro, Lovro! (Steče za njim in ga objame.) Ne poznajo te, krivico ti delajo! Reci, da ni res in ostani, ostani, Lovro!

Benjamin

(strmi molče.) Manica!

Dolef.

Dobro, dekle, dobro! Tudi jaz pravim tako. Recite vendar, recite in prosti ste! (Ga drži za ramo.)

Manica.

Oh, oče, Lovro je nedolžen — verujte! — nedolžen je!

Benjamin

(jo prime jezno za roko.) Pojdi, tu nimaš ničesar opraviti! Kaj imaš ž njim?

Manica

(se mu iztrga in se vrže iznova Kvasu na prsi.) Ljubim ga, oče, ljubim, bolj ko vse na svetu! Njegova hočem biti, ker vem, da je dober, pošten in nedolžen.

Kvas

(objemaje Manico z eno roko.) Gospod grajščak, jaz nisem kriv, da veste najino skrivnost. Ali ker vam jo je izdala vaša hči, katero ljubim moško in pošteno, vedite, da sva si obljubila zvestobo do groba.

Manica.

Dà, dà, oče njegova sem in ostanem. Le pojdi sedaj, opraviči se in vrni se po-me! Ti, Lovro, ali nihče. (Ga objame in odide na levo, nasproti ji stopi Krjavelj.)

SEDMI PRIZOR.

Krjavelj.

O, Manica! O, gospodje! Kaj se je zgodilo, križana nebesa, sveta britka martra, kaj se je zgodilo! Star sem, vojak sem bil na barkah, hudiča sem pre-sekal, veliko izkusil, ali, gospodje, kaj takega pa mi še ni prišlo črez pot. (Sede za mizo, a videč na kredenci vino:) Ali ga smem požirček? Govoriti ne morem skoraj, grlo se mi je posušilo. (Izpije kupico.) Moj prijatelj, moj dobri prijatelj Martinek, deseti brat, je umrl. Nič ni rekel, nič dejal, nič naročil, v zid se je obrnil, noge je stegnil, pa umrl... A testament je že naredil, kaj ne,

gospod Kvas, in vi ste ga zapisali. Meni je zapustil svoje črevlje, da jih bom nosil po zimi, in ne zmrzoval v palce, kaj ne? Nazadnje je bil pri Martinku gospod Piškav. Ven me je spodil, da sem moral stati v veži in postopati okoli hiše. In potlej me je gospod Piškav poklical v hišo in dejal: »Glej, Martinek je umrl.« Oh, kako britko sem zajokal, gospodje, saj je bil moj prijatelj in on me je imel rad izmed vseh najbolj, res da. In potlej, glejte, gospodje, mi je dejal gospod Piškav: »Pojdi na Slemenice in povej tam«, je dejal, »da je umrl Martinek, ker ga je ustrelil moj sin, Marijan. Pozdravi gospoda Benjamina« je dejal, »gospoda Dolefa in gospodično Manico. In to-le je tvoje,« je dejal ter mi dal dva tolarja. In tekel sem, kar so me nesle noge, pa jokal za Martinkom. Takrat pa je počilo v hosti. Jezus, Marija in sv. Jožef! Kdo pa strelja? Drl sem tja in našel gospoda Piškava na tleh mrtvega.

Benjamin, Kvas.

Piškava?

Vencelj, Dolef.

Ustreljenega?

Krjavelj.

Dà, dihal ni več. Poleg pa je ležalo to pismo.
(Ga ponudi Kvasu.)

Kvas

(Mežonu.) Prosim, berite!

Mežon

(čita.) »Kvas! Nečak moj! Ko dobiš ta list v roke, mene, Tvojega strijca, ne bo več med živimi. Poleg Marijana si Ti edini moj sorodnik na svetu. Prosim

Te, poišči in uniči pisma, ki jih je imel Martin. Naroči Marijanu, naj se izseli iz tega kraja in naj si nakupi posestvo drugod, kjer me ne pozna nihče. Tvoj pa bodi grad Polesek z vsemi zemljišči.

Tvoj strije

Dr. Peter Kaves.

Ah! Gospod Kvas, sedaj je jasno vse. Oprostite, da sem vas moral žaliti in dovolite, da vam na dedščini čestitam prvi! (Mu dá roko.)

Vencelj.

Gratuliram! Jej, jej!

Dolef.

Čestitam, kolega! Saj sem vedel, da ste nedolžni! Oh, seveda sem vedel!

Benjamin.

Nesrečni Poleščan!

Kvas.

Dà, dà! Žalostna je moja dedščina, gospod grajščak!

Dolef.

Nič žalostna, kaj bi tisto! Škoda Martina, škoda Piškava — naj počivata v miru! Ali vi, vi, prijatelj, ste sedaj grajščak — bogat gospod! Bog vas živi! Toda ne samo vas, ampak še nekoga — kaj ne, brat Benjamin; no, kaj stojiš in gledaš?

Kvas.

Gospod grajščak! Ali naj grem vendarle?

Manica

(s prosečo roko.) Papa! Ali me ne ljubiš?

Benjamin

(prime Manico za roko, jo poljubi na čelo ter jo pelje h Kvasu.)
Dà, Manica, ljubim te! Gospod sosed, poštenjak ste,
rad sem vas imel vedno.

Kvas

(objame Manico.) Gospod grajščak, kako srečna sva!

Kvas, Manica

(objameta Benamina hkratu.) Papa, ljubi, dobri papa!

Mežon.

Bravo! Bravo!

Vencelj.

Tako je prav! Živio!

Dolef.

Dobro! Dobro! Strašno sem vesel!

(Kvas in Manica segata v roke Mežonu, Venclju, in Dolefu, ki Manico poljubi. Na desni se začujejo harmonike in klarinet, vriskanje svatov, smejanje.)

Krjavelj.

Jemnasta, Dražarjevega Franceljna poroka!
Juh! (Vrže klobuk v zrak in teče nasproti.) Le sèm, ljudje
božji! Tudi mi imamo ženina in nevesto! Juh! Le
sèm, le sèm! Tako pojte no! I, kaj bi se bali!

OSMI PRIZOR.

Sprevod svatov: Dražar s Franico, družica s tovarišem, Krivec in Krivčevka, Matevžek, Peharček, Obrščak, kmetski fantje in dekleta. Godca. Vsi praznično oblečeni. Vstopijo.

Krjavelj.

Gospod grajski, zaroka brez muzike in pijače ne velja! Muziko imamo, vi pa polne sode! (Odide.)

Vencelj.

Vina, vina! Hej, vina!

Benjamin

(ki je šel z vso družbo svatom nasproti, žeminu in nevesti.) Vso srečo vama želim! (Nevesti.) Tudi moja Manica se je zaročila z gospodom Kvasom, zato se nekoliko pomudita pri nas, da izpijemo na vajino in njuno srečo kozarec vina!

Dolef.

Moj Bog, danes moramo plesati vsi! Franca, ali pojdeš z menoj? (Govori s Franico. Krjavelj in dekla prineseta vina. Natočita ženinu in nevesti. Benjaminu in drugim.)

Benjamin.

Živela mnoga leta srečna, zdrava in poštena! (Trči s poročencema. Drugim vsem.) Živeli!

Vsi.

Živio! Živio! Živio! (Trkajo in vriskajo.)

Dražar.

Živela gospodična Manica in njen ženin Kvas!
Živel gospod grajščak in vsa čestita gospoda!

Vsi.

Živio! (Vriskanje, godba zasvira, vse pleše: Krjavelj
s Krivčevko, Kvas z Manico, Dolef z družico, ženin z nevesto itd.)

Zastor pade.

Konec.

